

BUSKUL!

Bibliotek och kultur för
barn och unga på SU

Omslagsbild: Peter Lloyd, bearbetning: Fredrik Swedemyr

Redaktion:

Annica Fredberg, layout

Kerstin Wockatz, projektledare

Helena Fernández, text

Fredrik Swedemyr, layout

Innehåll

- 3 Inledning
- 5 Kultur för förströelse, avledning och egenmakt
- 12 Ett maskineri bakom kulisserna...
- 19 Att skapa eget och att välja själv
- 25 Alla kan förstå bortom språket
- 33 ”Havstrut på promenad” eller ”Ko vid ladugård”
- 36 Att göra vardagen exceptionell
- 39 De väcks upp av musiken
- 41 Barnen ska tycka att det är roligt att komma tillbaka
- 44 Övrigt att tillbringa så mycket tid tillsammans
- 46 Skapande är väldigt läkande
- 49 Musik och sagor minskar behovet av smärtlindring
- 51 Väcka lust till att börja med något nytt
- 54 Vi vill ta del av allt som finns!
- 56 Härligt att få tänka på något annat!
- 59 Vi koncentrerar oss helt på det friska
- 62 Lästips

Sahlgrenska universitetssjukhuset, SU, är geografiskt utspritt på flera olika sjukhus.

SU DSBUS

SU Sahlgrenska,

SU Östra sjukhuset,

SU Mölndals sjukhus,

SU Högsbo sjukhus,

SU Lillhagens sjukhus

Drottning Silvias barn- och ungdomssjukhus = DSBUS

Sahlgrenska universitetssjukhuset = SU

Barn- och ungdomsbiblioteket på sjukhuset (DSBUS) = BUS-biblioteket

Majoriteten barn och ungdomar vårdas och vistas på DSBUS, i genomsnitt 550 per dag, men det ligger barn också på flera av de andra sjukhusen. Totalt vårdas barn på mellan tolv och fjorton olika avdelningar. BUS-biblioteket på Drottning Silvias barn och ungdomssjukhus är till för alla barn inom SU.

Inledning

Under arbetet med det här materialet har jag besökt Drottning Silvias barn- och ungdomssjukhus vid många tillfällen. Första gången frågade jag ett par sjuksköterskor om vägen till Barn- och ungdomsbiblioteket. ”Har vi nåt sånt här?” sa den ena, och de tittade frågande på mig och på varandra. Samtidigt upptäckte vi alla tre att vi stod precis utanför lekterapins och bibliotekets gemensamma entrédörr.

Nu när jag fått inblick i vad som döljer sig bakom den dörren, är det svårt att förstå att det kan finnas någon på sjukhuset, någon i Göteborg, eller någon i Sverige, som inte känner allt detta. Jag tycker att den lilla episoden illustrerar att det finns olika parallella verkligheter. Sjukhuset i sig är en egen värld och i den världen finns biblioteket och lekterapi som en egen ö, helt olik sin omgivning. Det är en frizon för sjuka barn och ungdomar och för deras anhöriga, ett fönster mot världen utanför, en mötesplats med täta förgreningar både till vården och till kulturlivet och samhället utanför. Ett rum för det friska mitt i sjukhuset.

Nu öppnar vi dörren och stiger in...

En sjukhussäng kommer rullande. I den ligger en liten flicka med benet i en upphängningsanordning, en blek pojke spelar ishockeyspel med sin mamma och en annan pojke kommer gående med en droppställning bredvid sig. Några ungdomar i en grupp står och hänger i dörren in till musikstudion. Därifrån strömmar

ljudet av trummor. En liten flicka med sjal på huvudet står dubbelvikt över en korg med mjukisdjur. Två lite trötta dansare tar en kopp kaffe under en paus, och i pingisrummet håller man på att rada upp stolar inför en konsert som snart ska börja. I biblioteket letar en pappa efter filmer till sin son och en mamma sitter vid datorn. En farmor eller mormor sitter i bibliotekets soffa och läser en sagobok för en pojke. I rummet bredvid lägger en flicka med kallt huvud pussel tillsammans med en lekterapeut.

BUS-biblioteket och lekterapi på DSBUS är hjärtat för en bred kulturverksamhet. Det har funnits lekterapi och bibliotek för barn och ungdomar länge och personalen har arbetat med ett ambitiöst kulturutbud i många år, men sedan 2005 har kulturverksamheten intensifierats rejält. Då startades BUSKUL och biblioteket och lekterapi kunde bygga upp något som mest påminner om ett välutrustat kulturhus med ett myller av aktiviteter och ett omfattande programutbud.

”Kulturhuset” kan liknas vi en sagans Fågel Fenix som uppstått ur det förgångnas aska och ruiner. 2004 lades Sahlgrenska universitetssjukhusets patientbibliotek ner. Inga vuxna patienter kunde låna böcker längre. Det enda som bibehölls och faktiskt expanderades var det patientbibliotek som fanns på DSBUS.

Kultur för förströelse, avledning och egenmakt

Kulturnämnden i Västra Götalandsregionen sköt 2005 till projektpengar. En arbetsgrupp som skulle utveckla, vitalisera och förnya biblioteket under en treårsperiod tillsattes. Kerstin Wockatz, som är konsulent på Regionbibliotek Västra Götaland, fick i uppdrag att leda projektet.

– Utgångspunkten var helt klar, säger hon. Insatserna skulle utgå från FN:s konvention om barnets rättigheter. Det innebär att barnets bästa alltid ska komma i främsta rummet. Alla barn – även sjuka – har rätt till kultur i olika former och bibliotekarier, lekterapeuter och lärare försöker fånga upp dem var de än vårdas, säger Kerstin Wockatz.

Enligt konventionen är man inom varje verksamhet skyldig att se till att barns och ungdomars intressen tas på allvar och tillgodoses.

– Barns intressen och speciella behov är alltså inget som kan väljas bort. Barnsatsningar är inget som kan lämnas åt godtycke eller skiftande omständigheter. Ekonomiska begränsningar är inget skäl till att bortse från barns behov.

Att använda Barnkonventionen som grund för kulturprojektet var nästan självklart. Inom barn- och ungdomssjukvården i Göteborg hade man redan tidigare bestämt sig för att arbetet ska utgå från Barnkonventionen och på nationell, regional och kommunal nivå fanns det beslut om att förstärka barnkonventionsarbetet.

– Barnkonventionen har varit värdegrund

för barn- och ungdomsverksamheten och all verksamhet vid DSBUS också innan projektet startade. Det har underlättat mycket. Det var bra att det här gemensamma synsättet fanns och att vi kunde mötas i det redan från början, konstaterar Kerstin Wockatz.

Förutom sjuka barn och ungdomar från Göteborg, regionen, hela Sverige och övriga Norden, tillhör också deras närstående - föräldrar, syskon, vänner och släkt - BUSKUL:s målgrupp.

BUSKUL:s mål

- ▶ att ge barn och ungdomar på Sahlgrenska Universitetssjukhusets alla enheter kulturella upplevelser samt tillgång till olika medier.
- ▶ att göra litteratur, andra medier och olika kulturformer till en integrerad del av vård och rehabilitering för denna patientgrupp.
- ▶ att utveckla nya metoder, ny teknik och nya samarbetsformer, som är intressanta ur såväl regionalt som nationellt perspektiv.

Finansiering

Förutom de projektmedel (sex miljoner i tre år) som kulturnämnden i Västra Götalandsregionen bistod med finns förstås en grundfinansiering

av biblioteket som innefattar lokal, personal och medier. Dessutom söker man varje år medel till programverksamhet (teater-, musik- och dansföreställningar) från olika fonder.

Namnet

Barn och ungdomar i sjukvården blir i förkortning BUS. Det används som en vedertagen term i sjukvårdssammanhang. Kultur kan förkortas KUL. Kultur för barn och ungdom i sjukvården blir alltså BUSKUL och så kallades därför projektet. Namnet är en bra förkortning, men samtidigt är det en total kontrast till det sorgliga faktum att barn och unga människor i stället för att vara friska, starka och fulla av livskraft drabbas av sjukdom och lidande.

På BUSKUL:s hemsida finns några funderingar om projektnamnet tillsammans med en programförklaring:

Är det BUSKUL att gå till doktorn?

Är det BUSKUL att vara sjuk?

Är det BUSKUL att genomgå tuffa behandlingar?

Nej, kanske inte. Men det är en del av livet som många barn och unga måste ta sig igenom. Och deras föräldrar. Och deras syskon. Och deras kompisar.

En bok kan ge bra vägledning. En film kan stänga ute ett smärtsamt nu. Musik kan betyda att man behåller sin identitet. En teaterföreställning kan ge nya tankar. Att få skriva av sig kan vara skönt. Att man kan få vara sig själv.

Projekt BUSKUL ska medverka till att vård och behandling av sjuka barn och unga ska vara så framgångsrik som möjligt. Det gör vi genom att se till att barn och unga kan få läsa, lyssna, se och förstå mer. Men också genom att få möjlighet att skapa själva.

En känsla av sammanhang

Vad är det som hjälper till att bevara hälsan? Och vilka faktorer påverkar hur människan reagerar i svåra kriser? Sådana frågor har Aaron Antonovsky (1923–1994), amerikansk israelisk professor i medicinsk sociologi, undersökt och skrivit om, bland annat i boken *Hälsans mysterium*. Det var Antonovsky som började använda termen salutogenes. Det salutogena perspektivet innebär att man betonar vikten av sådant som främjar människans hälsa. Begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet är tre faktorer som Antonovsky lyfter fram som gynnsamma för hälsan. De hänger ihop och samtliga är beroende av tillförlitlig information.

I den förstudie som Kerstin Wockatz genomförde innan projekt BUSKUL startade, gick hon igenom aktuell forskning på området, och hon beskriver Aaron Antonowsky och begreppet KASAM som han präglat. Det står för känslan av sammanhang. Kerstin Wockatz sammanfattar innebörden: ”För att uppleva känslan av sammanhang krävs det att man kan begripa, att man kan skapa mening i det som sker, och att man kan göra sin kris hanterbar. I arbetet med att skapa dessa inriktningar är kultur ett av de redskap som människan som art haft med sig i sin evolution för att hantera livets stora, svåra skeden, dit sjukdom, lidande och död hör.”

– En sjukhusvistelse kan av olika skäl utsätta individens identitet för en stor påfrestning. Barn och ungdomar som måste lämna sin invanda miljö och underkasta sig behandlingar av olika slag behöver mycket stöd och stimulans, bland annat för att hitta en känsla av sammanhang, säger Kerstin Wockatz.

När människan hamnar i en kris behöver hon verktyg för att hantera och minska stressen. Hon behöver förstå vad det är som händer och varför det sker och tolka och skapa en mening av den smärtsamma erfarenheten. Kunskap, information och reflektion kan underlätta den intellektuella bearbetningen av ett trauma.

Litteratur, drama, och film kan förmedla andra människors erfarenheter och underlätta processen att tolka och skapa mening. Det är också viktigt för en människa att ge uttryck för den sorg och smärta hon känner. För den som till exempel målar, spelar, skriver eller berättar kan en svår situation bli lättare att uthärda. Aron Antonovskys teorier om KASAM har inspirerat BUSKUL:s kulturverksamhet.

Egenmakt

Kultur i vården kan stödja människan i den utsatta situation hon befinner sig i som patient på ett sjukhus. Kerstin Wockatz berättar att hennes intresse för innebörden av den frigörelsepedagogiska termen empowerment har vuxit medan hon arbetat med frågan om kultur på sjukhus. Redan i projektets förarbete skrev hon om begreppet som förknippas med Paolo Freire och John Dewey.

– Inom folkhälsoarbetet betyder empowerment att människor får tillgång till information och kunskap som behövs för att fatta beslut som gagnar hälsan. Det innebär att man gör upp med paternalistiska strukturer och tar makten över sitt eget liv. Inom vården av sjuka och funktionshindrade är empowerment ett viktigt begrepp i kontakten med personer som har svårt att själva fatta beslut och styra över sina egna liv, säger Kerstin Wockatz.

För en patient på ett sjukhus kan känslor av vanmakt och av att inte kunna välja eller påverka lätt ta över. Alla barn behöver erövra egenmakt under sin uppväxt. För barn på sjukhus blir behovet dubbelt.

– Det är viktigt att få lov att säga nej och också att få lov att ändra sig, att ens beslut tas på allvar och respekteras, påpekar Kerstin Wockatz. Man kan tänka: Jag har en vilja och med den viljan växer jag.

Genom biblioteket kan man ta reda på saker, genom att skapa själv och genom att påverka rummet och inredningen kan känslan av egenmakt växa.

– Det har ett värde att föra ett resonemang om vad man kan säga ja eller säga nej till. På ett sjukhus kan människor, som får mer att säga till om själva, avhospitaliseras.

Hur ska en vårdmiljö som är bra för patienten se ut? Kerstin Wockatz refererar till Roger Ulrich, professor i arkitektur inom hälsa och sjukvård. Han har formulerat några viktiga kriterier som BUSKUL har använt sig av under utvecklingsarbetet:

- ▶ Kontroll. Den som är sjuk ska kunna se vem som kommer genom dörren, själv kunna reglera ljus, etc.
- ▶ Möjlighet till social samvaro.
- ▶ Möjlighet till de hjälpmedel som finns för avstressning – natur, konst, musik o s v.

Biblioteket

BUSKUL-projektets uppdrag var att arbeta med utveckling av biblioteks- och kulturverksamhet för barn och unga på SU. Vad har då hänt i själva biblioteket under projektets gång? Vi gör ett tankeexperiment och förflyttar oss tillbaka till tiden *före* BUSKUL. I februari 2005 ser det ur så här:

Biblioteket disponerar en fyrtio kvadratmeter stor lokal som ligger i källarplan. Man måste gå genom lekterapi för att nå biblioteket. Fönstren vetter åt endast ett håll. Väggarna är klädda med bokhyllor, på golvet finns lösa hylltråg för bilderböcker. Tre garderober utgör en rumsavdelare. Bibliotekarien sitter vid en disk med en dator. För besökare finns en liten soffa, en fätölj, lite stolar och pallar.

– Vi beslöt att börja vårt förändringsarbete med biblioteket, berättar Kerstin Wockatz.

Design Med Omtanke, DMO, är ett koncept där man balanserar olika krav på design för att nå ett hållbart samhälle.

– Med DMO:s metodik lyfter man in brukarmedverkan i planeringen, förklarar Kerstin Wockatz.

Bibliotekspersonalen, lekterapeuterna, skolpersonalen, patienterna och deras anhöriga tillfrågades om behov och visioner och med deras svar som grund gjorde arkitekten en plan för förändringen. Detta var planens huvudpunkter:

- ▶ Det nya biblioteket ska vara välkomnande för alla oavsett ålder och kulturell identitet. Biblioteket ska tydligt signalera att det vänder sig till barn och ungdomar i alla åldrar och från alla kulturer och även till vuxna föräldrar. Det ska vara en lugn och trygg plats som kan ge avkoppling åt besökaren. Det ska ge plats åt hela familjen.
- ▶ Huvuduppgiften för biblioteket ska vara att ge kunskap, stimulans och förströelse åt besökaren.
- ▶ Det nya biblioteket ska vara tillgängligt för alla och det ska vara anpassat så att personer med funktionshinder ska kunna använda det.
- ▶ Det nya biblioteket ska vara en knutpunkt för sjukhusets kulturutbud.

Den som besöker BUS-biblioteket idag, *efter* projekttidens slut, kan knappast känna igen sig. Kerstin Wockatz kommenterar förändringen.

– De lösa hyllträgen på golvet är borta och ersatta med en låg tvåsidig hylla. Nu kan man komma fram i biblioteket både med rullstol och säng. En nätt, röd soffa öppnar för samvaro. Soffan är placerad framför en fototapet som föreställer en skogsglänta. Tapeten inbjuder ögat till att vandra ut till buskarna utanför fönstergluggarna. Rummet vidgas. Bibliotekariens skrivbord har ersatts med ett litet höj- och sänkbart, runt bord. Det välkomnar barnen att söka information tillsammans med bibliotekarien. Dessutom finns det numera två datorer för besökarna. Den ena datorn är försedd med olika anpassningar så att personer med till exempel en synskada eller dyslexi kan

söka information och surfa. En vägg som ligger i blickfånget när man kommer in i lekterapin, är reserverad för utställningar. Ibland är det patienternas egna verk som visas där.

Bibliotekets medier (böcker, filmer, tidningar m m) har gallrats ordentligt för att ge rum och möjligheter till nya användningsområden.

– Det är viktigt att barn och unga kan påverka och bidra. Utställningsytan har växt, TV-spel och manga är nya medier som infogats i biblioteket, berättar Kersin Wockatz.

BUS-biblioteket har böcker på många olika språk, och de som inte finns där försöker man skaffa fram om någon behöver det. På BUS-biblioteket finns det också böcker inom hela spannet från pekböcker till faktaböcker för föräldrar, och en avdelning med böcker om olika sjukdomar.

– Den riktar sig både till barn och föräldrar. Biografier om barn och ungdomar som besegrat sin sjukdom och lever friska liv är mycket efterfrågade, säger bibliotekarien Ann-Christine Persson.

I det ”nya” biblioteket finns det också en så kallad Äppelhylla. Den är fylld med böcker för barn med olika typer av funktionsnedsättningar.

Bibliotekets medier sprids vidare inom SU på olika sätt, genom depositioner till avdelningar och mottagningar. Våren 2008 färdigställdes dessutom ett biblioteksinspirerat utrymme i DSBUS entré. Där finns böcker och tidningar, spel och bildspel, men även utrymme för små föreställningar och filmvisningar.

– Tanken är att entrén ska erbjuda förströelse också för de barn som har vuxit från leken i entréns populära träskepp, säger Kerstin Wockatz.

Lekterapi och skola

BUS-biblioteket är alltså den ena delen av ”kulturhuset”. Lekterapin är den andra. När barn och ungdomar vårdas på sjukhus, ser man det numera som en viktig del i behandlingen att de kan fortsätta med sina normala lek- och

fritidsaktiviteter i så stor utsträckning som möjligt. Lekterapi är en lagstadgad rättighet som förutom i FN-konventionen också regleras både i Skollagen och i Hälso- och sjukvårdslagen.

Till Sverige kom inspirationen via Finland. Där satte redan 1909 en barnträdgårdslärarinna igång lek och sysselsättning för barn på ett sjukhus i Helsingfors. Några år senare startades helt ideellt en liknande verksamhet på Kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn i Stockholm. Det dröjde inte länge innan barnläkarna såg vad detta betydde för de sjuka barnen. Håglösa och ledsna barn piggade till av den stimulans de fick genom leken. Barnen fick lov att ha leksaker i sängarna, något som tidigare varit förbjudet. Så småningom började förskollärare anställas på barnkliniker runtom i Sverige. I mitten av 1950-talet inredde Umeå Centrallasarett speciella lokaler för lekterapi. Dit kunde barn och ungdomar från hela sjukhuset komma. Fler och fler sjukhus tog över modellen med lekterapi. Socialstyrelsen spred information om metoden att arbeta med sjuka barn, bland annat genom att på 1970-talet publicera böckerna *Leken läker* och *Lekterapi på sjukhus*.

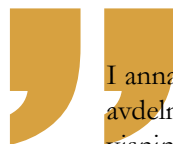
Lekterapeuternas samarbete med sjukgymnaster, dietister, bibliotekarier och vårdpersonal blev alltmer omfattande. Idag finns det drygt fyrtio barnkliniker runtom i landet som har lekterapi. Med sin inriktning på att stödja det friska hos sjuka barn och ungdomar är lekterapi numera en etablerad del av behandlingen. En viktig princip är att lekterapi alltid ska vara en frizon för barnen. Inga undersökningar och medicinska behandlingar får utföras där.

På DSBUS och SU Sahlgrenska finns det barn från hela landet. Sjukhusskolans lärare besöker regelbundet alla barn i skolåldern. För en stund blir barnen inte patienter i första hand, utan elever. Fokus hamnar på det som är

friskt. Skolan hör ihop med det normala livet.

– Också barn som inte är jätteintresserade av skolan i vanliga fall, kan tycka om att få gå till sjukhusskolan eller att få besök av lärarna, säger Kerstin Wockatz.

På DSBUS finns en omfattande skolverksamhet, och även på andra avdelningar inom SU där barn vårdas, finns det sjukhuslärare. Också syskon som måste vara med på sjukhuset är välkomna till sjukhusskolan. På SU Sahlgrenska finns en liten skollokal med böcker, datorer och musikinstrument. Där undervisas de barn som är friska nog för att ta sig dit.

I annat fall kommer läraren till avdelningen. I sjukhusundervisning inryms all stimulans en sjuk elev kan ges. Allt ifrån att sitta på sängkanten och tala om vardagen, skaffa fram en bra bok och läsa högt till att utföra ”normalt” skolarbete. Allt anpassas efter elevens sjukdomstillstånd, ålder och förutsättningar. Vid planerad vård har barnen/ungdomarna ofta med sig egna läroböcker. Via dator, fax och telefon kan vi hålla kontakt med och få arbetsuppgifter från hemskolan. Dator används också för att söka information på Internet eller träna baskunskaper i framför allt svenska, engelska och matematik.”

*Kerstin Dimbodius, speciallärare,
Sjukhusskolan, SU Sahlgrenska*

IT

BUSKUL:s uppgift var att förse barn och unga med kultur och media. Frågan var hur man skulle hitta smartaste sättet för kommunikation.

Massor av material finns digitaliserat – filmer, TV-spel, och så vidare, men patienterna har inte haft datorer och nätet inom SU var bara byggt för sjukvården och dess stränga sekretesskrav.

– Patienternas behov av IT var känt sedan länge, men det har varit mycket mödosamt att få patientdatorer på plats. Det har i första hand berott på tekniska och juridiska svårigheter, men nu finns i alla fall datorer med internet-tillgång och xbox med möjlighet att spela, se på tv eller lyssna på musik. Det allra mesta består av standardvaror, men en del är skraddarsytt för olika patientkategorier. Vissa patienter får en datorskärm på en lång, ledbar arm så att de kan ligga i sängen med sin dator, vissa har fått tvättbara tangentbord och möss. BUSKUL finansierade detta i två rum vardera på fem avdelningar, säger Kerstin Wockatz.

Webb- och illustrationsbyrån Foajé har arbetat fram den hemsida som presenterar all kulturverksamhet för patienterna. Det har blivit ett inbjudande och spännande digitalt kulturhus. Där kan man få information och där kan också den pojke eller flicka som ligger till sängs ta del av massor av aktiviteter. Också den som är isolerad, trött och sjuk kan exempelvis njuta av musik, delta i en virtuell skrivargrupp eller lyssna till berättelser och böcker.

– På hemsidan finns det inspiration till massor av aktiviteter. Genom att klicka sig fram där blir det lockande att bekanta sig också med sådant som man inte känner till sedan tidigare, säger Kerstin Wockatz. Man kan tänka såhär: Det är jättetrist att jag ligger på sjukhus, men när jag ändå är här kan jag passa på att lyssna och titta på nya saker.

Ryggenheten på SU Sahlgrenska var en av de första avdelningarna som fick patientdatorer.

– Tack vare BUSKUL har numera till exempel barn och unga som opereras för

scolios tillgång till datorer under de långa tider de måste ligga till sängs.

När BUSKUL gjort det möjligt att erbjuda patienterna uppkopplade datorer var vårdenshetschefen mycket glad:

”Jo, vi vill ju gärna att de ska uppleva vårdtiden här så positivt som möjligt. De blir fort uttråkade och rastlösa av att ligga här hos oss. Kan de upprätthålla kontakten med sina kompisar och sin skola och göra sådant som de har lust med så blir vården bättre, det är jag övertygad om.”

*Anders Danemo,
vårdenhetschef, ryggenheten*

Förutom datorerna från BUSKUL tillhandahåller nu också Insamlingsstiftelsen* vid DSBUS ett antal datorer i vårdrummen.

Framtiden

Nu är BUSKUL:s projekttid över, projektpengarna är slut och arbetet löper vidare som ordinarie verksamhet.

– Nya metoder och kanaler för att arbeta med barn på sjukhus har utvecklats efter hand. Eftersom man fick så pass lång tid som tre år på sig, har nya kontakter och samarbetsformer hunnit etableras ordentligt, säger Kerstin Wockatz.

Investeringar som datorerna, kamerorna, musikstudion, tavellisterna på vårdrummen, vattenspelet i den läkande trädgården, och

* Insamlingsstiftelsen för DSBUS samlar in pengar som kan användas till lekplatser, familjerum, datorer och aktiviteter för barn och ungdomar etcetera. Syftet är att höja livskvaliteten för de barn och familjer som vistas på det sjukhuset. De övriga delarna av SU får inte del av dessa anslag.

ytterligare en hel del utrustning av olika slag finns kvar.

– Det gör också de kontaktnät vi byggt upp och alla kanaler för samarbete och också mycket ny kunskap som vuxit fram under projekttiden. Allt det inlemmas i den ordinarie verksamheten. En del av våra idéer och erfarenheter av att utveckla arbetet med barn, kultur och sjukvård kan förhoppningsvis inspirera andra, säger Kerstin Wockatz.

Hon påpekar att något som inte är klart efter projekttiden, är hur kulturutbudet för barn inom SU ska finansieras. Om man måste söka medel ur fonder och stiftelser går det åt mycket energi till att skaffa pengar. Det kan själva verksamheten bli lidande av, och det är svårt att arbeta långsiktigt om man inte kan planera ekonomin.

Intresset för kultur i vården har vuxit sig allt starkare på senare tid. Ett tydligt tecken på att det behövs mer kunskap inom området, är att ett nytt tvärvetenskapligt centrum med inriktning på dessa frågor bildas i Göteborg. Som huvudmän för projektet står Göteborgs universitet och Västra Götalandsregionen. Gunnar Bjursell, professor i molykylärbiologi, har fått i uppdrag att leda projektet som primärt har för avsikt att initiera mer forskning kring sambandet mellan kultur och hälsa. Målet på längre sikt är att i samarbete med institutioner på Göteborgs universitet och Chalmers, etablera ett tvärvetenskapligt centrum med internationell förankring. Gunnar Bjursell är övertygad om att kulturen är ett av de viktigaste verktygen i kampen mot ohälsan.

– Vi vet redan att kulturella upplevelser kan vara en del i en läkningsprocess. Det finns försök, både i Sverige och utomlands, som exempelvis visar att man kunnat minska medicinering och att folk mår bättre när de får lyssna mycket på musik, säger han.

Det rör sig om rent biologiska effekter och alltså inte bara psykologiska reaktioner. Nobelpristagaren Arvid Carlssons upptäckt av hjärnans belöningsystem dopaminet

har lett fram till att man idag kan mäta hur halten av olika signalsubstanser och hormoner påverkas av att människor lyssnar på musik. Töres Theorell, professor i psykosocial medicin vid Karolinska institutet i Stockholm, har till exempel genomfört studier som visar att oxytocinhalten ökar medan kortisolet sjunker när man deltar i körsång. I en finländsk studie under ledning av professor Marja Hietanen har man nyligen visat att musik har gynnsamma effekter på återhämtningen vid stroke.

Det första steget för det nya centret blir att initiera forskning och tillämpningar inom området kultur och hälsa. Genom stöd från Stenastiftelsen har professor Michael Nilsson vid Sahlgrenska akademien redan startat studier av de neurobiologiska effekterna av kulturella upplevelser, samt hur detta kan förbättra rehabiliteringen av patienter. Vidare har samma stiftelse givit professor Ola Sigurdsson stöd för att ta fram ett forskningsprogram inom kultur och hälsa området med en humanistisk/samhällsvetenskaplig inriktning.

– Pågående projekt, som till exempel BUSKUL, ska följas upp. Sedan hoppas jag på att fler projekt kommer igång. Jag vill vara med och göra Göteborg och Västra Götalandsregionen till ett centrum för studier av kultur och hälsa, säger Gunnar Bjursell. I samhället finns det ett enormt intresse för de här frågorna.

Loggboken

I den löpande texten förekommer fortsättningsvis då och då citat ur Loggboken. Det är ett slags journal där musikerterapeuter, dansare, skådespelare, musiker, författare, konstnärer och andra som utfört arbete på uppdrag av BUSKUL för dagboksanteckningar.

ETT MASKINERI BAKOM KULISSERNA...

...det är mycket som är annorlunda här

Den som besöker en konsert eller en utställning, får besök av dansronden på sitt rum, spelar in en egen cd i musikstudion, lånar en bok från bokvagnen, sjunger en stund med musikerterapeuten, byter ut bilderna på väggarna i sitt rum eller deltar i en skivarverkstad märker det knappast, men bakom hela kulturutbudet finns ett maskineri som vuxit fram under BUSKUL:s projekttid. Personalen från BUS-biblioteket, sjukhuskolan och lekterapin hjälps åt att få det hela att fungera. De delar på huvudansvaret för olika områden.

Skrivande och berättande

Skådespelare från Regionteater Väst brukar då och då vandra runt på DSBUS och knacka på dörren till olika barns sjukrum. Ofta har någon från biblioteket eller lekterapin ringt upp avdelningen först och aviserat berättarnas ankomst.

– Eller också blir det mer improviserade drop-inbesök. Det förekommer också att de söker upp dagrummet och att de barn som vill komma dit och lyssnar, säger bibliotekarien Börje Sik. Han jobbar framför allt med sådana aktiviteter som har att göra med att läsa, att skriva och dessutom med bloggande och webb. Också berättande hör till Börje Siks ansvarsområde.

Kjell Delersjö, skådespelare på Regionteater Väst, har haft berättaruppdrag på sjukhuset under en längre period. Upprinnelsen till kon-

takten med sjukhuset var att han arbetade med Regionteaterns pjäs ”Där världen började”. Den byggde på storytelling, det vill säga ett sätt att berätta historier med publiken som aktiv deltagare och medspelare. Dans, sång musik och afrikanska historier fogades samman till en föreställning, och efter en tid blev teatern inbjuden att spela just den på DSBUS. Alla blev nöjda, och efter besöket växte det fram tankar på ett fortsatt samarbete mellan teatern och sjukhuset.

Resultatet blev att en avskalad variant på ”Där världen började” framfördes på avdelningarna. Med olika delar ur föreställningen brukar Kjell Delersjö regelbundet besöka barnen på deras sjukrum. Han kommer ensam och av pjäsens ursprungliga rekvisita har han i stort sett bara behållit en berättarhatt, en sjal och en magisk vippa. Den behöver han innan han börjar berätta för att jaga bort eventuella onda andar.

– Just vippan är ett väldigt uppskattat inslag som väcker barnens intresse och förvåning, säger han.

Det blev snart tydligt för Kjell Delersjö att det som var kärnan i alltihop var själva berättelsen och mötet mellan berättaren och barnet. När Kjell Delersjö närmar sig ett rum där han vet att ett av de barn han ska besöka väntar, sätter han i god tid på sin bandspelare och afrikansk musik börjar strömma genom sjukhuskorridorerna.

– De historier jag berättar är afrikanska klas-

siska sagor. De är lagom långa, så att barnen har möjlighet att välja antal beroende på hur de mår, och dessutom är de humoristiska, varma, spännande och mänskliga. Handlingen kretsar ofta kring olika djur – lejon, leoparder, schakaler till exempel – som konfronteras med snälla, tama djur som får och getter. Och alltid går de snälla djuren segrande ur de kritiska situationerna. Lyckliga slut, med andra ord!

Varje berättartillfälle är olika. Ibland blir det bättre, ibland sämre.

– Just igår var jag med om två väldigt fina möten. Först träffade jag på en elvaårig pojke. Personalen hade sagt i förväg att han var lite deppig. Det var mycket slangar och sladdar runt honom och hans pappa satt vid sängkanten. Jag presenterade mig och frågade om han hade lust att lyssna. Pojken nickade och jag berättade en ganska spännande och drastisk historia. Efter ett tag märkte jag att han började le. Aha, tänkte jag, nu har han fångats av historien och är inne i den. Efter ytterligare en stund skrattade den ledsne pojken.

När berättelsen var slut fortsatte Kjell Delersjö till en annan avdelning och en annan pojke, en som bara var fyra år.

– Han såg rätt bekymrad ut först. För såpass små barn vet jag att det kan vara lite skrämmande när jag kommer in, en helt främmande vuxen, med hatt på huvudet och i min stora sjal. Man får ta det lite försiktigt först. Pojken sa i alla fall att han ville lyssna till en historia och efter en stund försvann hans oroliga min och ansiktet sprack han upp i ett leende. Två sådana upplevelser på samma dag kändes fint!

Kjell Delersjö tror att det är en speciell kvalitet att han inte alls förknippas med sjukhusmiljön utan dyker upp som kringresande berättare, klädd i helt andra kläder än sjukhusets personal.

– De skådespelare som besöker sjukhuset måste vara beredda på att det är mycket som är annorlunda här. Publiken här består oftast bara av ett enda barn i en sjuksäng, säger Börje Sik. Den som arbetar på sjukhuset på det här

sättet måste också kunna klara av situationer som att barnen kanske inte alls är på plats när han eller hon kommer. Då får man helt enkelt uppsöka nästa person på listan. Att uppträda i ett sjukrum betyder också ofta närvaron av surrande apparater, och det händer också att någon ur personalen plötsligt dyker upp för att avläsa ett instrument eller se till patienten på något sätt. Man får inte vara lättstörd.

Det gäller alltså att hitta lyhörda och lämpliga berättare. Det är också viktigt att hitta rätt publik, det vill säga barn som kan tänkas uppskatta berättelserna.

– Där har vi mycket hjälp av lekterapeuterna och lärarna. De besöker avdelningarna ofta och vet ganska bra vilka barn som det passar att besöka, säger Börje Sik.

Ur Loggboken:

“A var det svårare med – hon låg och kommunicerade inte med mig – bara genom mamma. Men hon lyssnade ändå på två sagor och där fanns ändå ett lyssnande och en närvaro, trots allt. Häftigt!”

*Rebecca Heyman, skådespelare,
Regionteater Väst*

Skådespelarna improviserar och samarbetar med barnen och varje ”föreställning” blir olika lång. Ibland kanske bara en kvart men ofta en halvtimme, någon gång längre. Därför är det inte alltid lätt att göra upp schema i förväg. På en förmiddag brukar i alla fall mellan två och fyra barn kunna få en berättelse på rummet. Ofta är föräldrarna med.

– När det gäller familjer som inte har svenska som hemspråk, kan det ge mycket trygghet för både föräldrar och barn, när det kommer någon som berättar sagor på det egna språket. Just att få hit någon berättare akut när otryggheten är som störst håller vi på att utveckla formerna för. Arabiska och somaliska

är de två språk där behovet är störst. Därför är vi glada över samarbetet med berättaren Abdo Rahman, med ursprung i Egypten, för han kan besöka alla arabisktalande. Vi håller också på att knyta Bile M Hashi till oss.

Författaren Bile M Hashi är född i Somalia. När det gäller berättandet är hans mormor den viktigaste förebilden. På sin hemsida berättar han om henne:

När som helst, var som helst kunde hon berätta berättelser som ingen annan kunde berätta eller skriva om, och som alltid slutade lyckligt. Hon var så klok och hennes talesätt, ordspråk och berättelser sitter fortfarande i mitt huvud. Mormor bodde hemma hos oss och var alltid hemma. Hon satt alltid under trädet i vårt hus när jag kommer hem och berättade sagor för mig. Hon hade inga pedagogiska åsikter om vad barn skulle få höra. Hon berättade allt och jag lyssnade.”
(www.bile.se)

Bile M Hashi kom till Sverige 1988 och han har under åren här skrivit flera böcker. Den senaste heter *Leylas dagbok* och den kom på svenska 2007. Idag arbetar Hashi som ekonom vid sidan av skrivandet.

– Bile M Hashi är en mycket populär och uppskattad somalisk författare och han passar utmärkt som berättare här på sjukhuset, säger Börje Sik.

Via Berättarnät Väst har Börje Sik fått kontakt med en annan berättare, Krister Jonasson, som berättar sagor från olika länder.

– Han använder en flöjt och ett afrikanskt stränginstrument när han besöker biblioteket. Barnen sitter som fastklistrade och är helt uppslukade av Kristers berättande i fyrtio minuter, vilket är mycket med tanke på allt annat lockande som också finns i våra lokaler, säger Börje Sik.

Författarbesök kan stimulera både till läsande och skrivande. Författarcentrum Väst har en förmedling dit man kan vända sig till exempel om man vill ha kontakt med någon som skriver för barn och unga.

– Exempel på två sådana besök är Janne Ollars som berättade om sin figur Kalle Gran och Dan Höjer som berättade om spöken och annat, säger Börje Sik.

Enligt Janne Ollars vet varken han eller Kalle Gran riktigt var verkligheten slutar och fantiserandet börjar. Han har hittills skrivit sex böcker där Kalle Gran har knuffat sin farmor i sjön, fångat mamma i en tjuvfälla, varit hund en halv lördag och nafsat sin trettonårige kusin i benet. Kalles drivkraft är hela tiden vänlighet och omtanke. Han filosoferar över världen och universum, och ställer ständigt nya frågor: ”Finns den gamla tiden kvarglömd någonstans på samma sätt som försvunna leksaker visar sig leva sitt eget liv under soffan?”

Efter debuten 1994 med *Svenska Spökguiden* har Dan Höjer skrivit åtta böcker. Idén till den första fick han från ett brev som kom till Kamratposten där han jobbade som redaktör. Där stod det: ”Varför tror nästan inga på spöken, dom har ju lika stor rätt som vi att finnas...”. Det höll han med om och satte igång med att undersöka varför folk tror att det spökar. Han skrev en bok om spöken på slott och herrgårdar runtom i landet.

Att skrivande kan fungera som ett verktyg för att hantera en svår livssituation är det många som upptäckt. Åtskilliga som ägnar sig åt dagböcker, poesi eller skönlitteratur kan vittna om att skrivandet kan minska stress och göra det lättare att hantera motgångar och svårigheter i livet. Det kan hjälpa till att sortera

upp kaotiska tankar, ge en känsla av lättnad och till och med glädje. Läkande skrivande har blivit ett vedertaget begrepp.

Många unga människor är intresserade av att skriva. Att starta skriververkstäder på sjukhus är därför en tanke som ligger nära till hands. Det har man också prövat på DSBUS, i form av verkstäder av den typ som brukar ordnas för friska barn och ungdomar, till exempel på bibliotek och sommarläger.

Att få sådana gruppaktiviteter att fungera på ett sjukhus ställer krav på både organisation och flexibilitet. Bland dem som anmält intresse för att vara med, blir kanske plötsligt ett par utskrivna, en annan kan inte komma ifrån på grund av någon behandling och ytterligare en annan är för trött för att delta när det är dags.

– Vi har inte hittat formerna riktigt för skriververkstäderna, men vi prövar oss fram. Bland annat ska vi försöka att utveckla ett system där författaren kan ha kontakt med deltagarna efteråt via till exempel internet, säger Börje Sik.

Poeten Lina Ekdahl och barnboksförfattaren Marie Oskarsson är två av dem som han engagerat som ledare för skriververkstäder på sjukhuset. Lina Ekdahl debuterade 1994 med diktsamlingen *Fram på dagen* och den har följts av flera. Redan innan debuten var Ekdahl en välkänd poetry slam-poet. Förutom poesi skriver hon dramatik och arbetar med radio.

– Hittills är det Lina Ekdahl som har haft hand om de lite äldre, åldersgruppen från tretton år och uppåt. Mest intresse finns det bland patienter som stannar här lite längre perioder, exempelvis ungdomar från BUP, men även några från canceravdelningen har varit med i skrivargrupperna, säger Börje Sik.

Journalisten Marie Oskarsson debuterade med barnboken *Bläckfiskresan* 2001, och har sedan dess skrivit flera böcker för barn. På

DSBUS är hon inriktad på skriververkstäder för de yngre barnen.

– Barn i den åldern har nästan alltid sina föräldrar med och det blir naturligtvis annorlunda. Hittills har det varit ganska svårt att få ihop någon grupp och det är inte alltid det går att komma igång med så mycket skrivande. När man arbetar med sjuka barn måste man alltid vara beredd på att anpassa sig till situationen, konstaterar Börje Sik.

Marie Oskarsson brukar utgå från sin egen bok *Hannas höstbok*. I sina två böcker *Hannas nattbok*, som kom 2006, och *Hannas höstbok* från 2007, har Marie Oskarsson fört en påhittad persons dagbok. Skrivarverkstaden börjar med

att hon berättar om hur hon gått tillväga när hon arbetat med Hannatexten. Sedan får de som deltar börja skriva själva. De får i uppgift att skriva dagböcker, men inte sina egna utan om en fiktiv person.

Börje Sik tror att det är ett grepp som kan inspirera många.

– För den som tycker att det är för känsligt att skriva om sig själv kan det gå lättare att gömma sig bakom någon annan och tänka. ”Det här är inte jag, det handlar inte om mig...”

Lina Ekdahl, poet och författare, har under årens lopp arbetat mycket med skrivstimulans.

– De uppgifter jag delar ut är alltid väldigt specifika, till exempel får man bara använda vissa ord. Eller så måste man istället undvika något ord. Syftet är att man ska träna upp förmågan att se orden på olika sätt, att utforska orden och språket. Vad händer med meningen i dikten om man gör si eller så? Hur förändras innebörden när ett ord upprepas? Vad får utropstecken och kommatecken för effekt på rytm och läsning? Tanken är att man ska hitta melodin och rytmen i sitt eget språk.

Mest erfarenhet har Lina Ekdahl av besök på bibliotek, sommarläger och i skolor. Allra

Jag är övertygad om att det är bra för alla människor att uttrycka sig”

Lina Ekdahl

mest har hon arbetat med friska barn, men också med barn på sjukhus.

– Jag är övertygad om att det är bra för alla människor att uttrycka sig och då är skrivandet ett bra sätt.

Rent praktiskt brukar Lina Ekdahl lägga upp sitt arbete så att hon först berättar lite om sig själv och läser något ur sina böcker.

– Eftersom jag jobbar mycket med att var och en läser sina egna texter tycker jag att det är viktigt att jag också bjuder på mig själv. Då går det lättare sedan när deltagarna ska läsa vad de har skrivit.

Efter presentationen och inledningen sätter arbetet igång. Och då handlar det alltså inte bara om att komma underfund med vad man vill skriva om och att helt enkelt göra det. På Lina Ekdahls verkstäder får deltagarna härma och imitera varandra och andra och leka och experimentera med ljud och ord.

– Hur man hittar sitt eget sätt att uttrycka sig är lika viktigt som innehållet. Det är roligt och spännande att upptäcka sitt eget språk!

Ett annat moment handlar om vilken betydelse det kan ha om man bearbetar en text. För många som är lite ovana vid att skriva kan det vara ett stort steg att våga ändra det som man först har formulerat.

– Det finns en rädsla för att man ska förstöra det ursprungliga, och det kan verkligen finnas en sådan risk. Därför säger jag till alla att de ska spara den första versionen. Då kan man alltid gå tillbaka till den, och eftersom den finns kvar vågar man stryka, skriva om och använda nya ord. Målet är att man ska våga bearbeta sin text och förhoppningsvis komma fram till glädjen att se att den till sist har blivit ännu bättre.

Ur Loggboken:

“Skrivarverkstad 2006

Fyra torsdagar, 1 1/2 timme åt gången har vi träffats för att skriva.

Första gången var vi först tre och sen två, en var tvungen att gå tidigare. Vi skrev om kärlek.

Andra gången var det fem tjejer och jag. Jag läste någon av mina dikter och sen skrev vi utifrån rubriker. Vi pratade också om skrivande och läsande. Vad tycker vi om, vad läser vi helst inte o s v.

Tredje gången var det fyra tjejer och jag. Vi skrev korta berättelser utifrån vykort med Edvard Munchs tavlor. Vi läste några stilövningar av Raymond Queneau, fransmannen som skrev samma historia i 99 varianter, så gjorde även vi, prövade att skriva vår historia i en annan variant.

Fjärde och sista gången var vi 5, tre tjejer och en kille + jag. Först skrev vi några dikter tillsammans, förbluffades över hur bra dom blev! Sen samtalade vi om att vara duktig. Vad är det? Ska man vara det? Varför? Duktig för vem? Vi var tysta en stund, satt och tänkte, gick laget runt och berättade för varandra vad som kom upp. Sen skrev vi dikter utifrån det. Det blev urfina dikter om krav från andra, krav på oss själva, om oro och om att vara bäst, nå toppen.

Varje gång har vi avslutat genom att läsa för varandra, om man vill så klart.

Sista gången kändes bäst, om man kan säga så. Det kändes som om vi hade lärt känna varandra lite, en ”avslutning” som gav mersmak.”

Lina Ekdahl, författare

Längtan efter vilja

*En dag önskade jag
att himlen
var över mig.
Ikväll vill jag inte känna alls
ingenting
att ingenting
skall finnas alls
som förstör
mig*

*Varför är himlen molnig
varför finns inte någonting
jag undrar varför
månen
solen
stjärnan
lyser klart*

Dikten är skriven gemensamt av unga
patienter på skriarverkstaden den
20 april 2006, under ledning av
författaren Lina Ekdahl

Att skapa eget och att välja själv

Konst och arkitektur

Utanför sjukhuset är det så mycket som är annorlunda. Man lever sitt liv och konsten är någon annanstans. På ett museum, kanske. På sjukhuset utspelar livet sig här och nu. Just nu. Konsten får en plats i livet och finns i samma rum som livet utspelar sig i. Man kan fyllas av en känsla av att konsten hjälper. Den kan fungera som ett verktyg för att kunna samtala och fantisera. Man får ett hjälpmedel till att komma djupare in i något. Konst handlar om att ge uttryck för en känsla, att kunna forma sina inre känslor och förstå dem och klara av dem. Det här gäller alla kulturformer. Musik till exempel är perfekt för direktpåverkan. Den kör rakt in. Man får kontakt med olika delar av sig själv genom att engageras i olika kulturformer. Kulturen är läkande”, säger Karin Graube, bibliotekarie på Drottning Silvias Barn och ungdomssjukhus.

Till hennes specialansvar hör bland annat områdena arkitektur, design, konst, slöjd.

– Det finns barn som bor här på sjukhuset i långa perioder. Månadsvis ibland. För dem är det förstås särskilt viktigt hur det ser ut i sjukrum, dagrum, behandlingsrum, väntrum, korridorer och alla andra platser. Men miljön spelar en stor roll också för dem som stannar kortare tid, säger Karin Graube.

Hon har lagt märke till att sjukhusmiljön är något som alla pratar om. Inredningen engagerar och det är många som kommenterar hur omgivningen ser ut.

– Länge har man velat att den ska passa alla

och då blir resultatet att den inte passar någon. Det blir mycket persikofärg med disneynallar, lysrör i taket och samma gula filter överallt.

BUSKUL har startat en process för att ta reda på hur unga patienter skulle vilja ha det. Västra Götalandsregionen har en konsulent som arbetar med unga och arkitektur. Hon sammanför arkitekter, formgivare och unga patienter i verkstäder där man diskuterar till exempel vad det är som gör att ett rum känns bra eller otrivsamt, vad ljus, färger och olika material har för betydelse och effekt.

När barnen och ungdomarna uppmanas att berätta om sitt drömbibliotek, sin drömllekplats, sitt idealvårdrum eller dagrum är det för att man på allvar vill ta vara på deras synpunkter.

– Det är inte på låtsas. Syftet är att man vill få med barns och ungas åsikter i en framtida planering. SU har en miljöpolicy men den utgår från vuxna. Det behövs en speciell för barn och unga. Vi håller på att etablera kontakter som fungerar både inom och utanför SU. Arkitekter och planeringsledare hos Västfastigheter, sjukhusens fastighetsägare, är ett sådant exempel.

På vissa avdelningar kan de idéer som fångas upp omsättas nästan med detsamma, åtminstone i någon mån. När en avdelning ska flyttas eller byggas om till exempel.

– Det är ofta ganska svårt att påverka inredningen eftersom många rum är proppfulla med apparater och grejer. En del enklare saker kan

man ändå genomföra omgående. Till exempel kan man ibland göra något åt belysningen på ett enkelt sätt, eller måla om. Det händer att personalen på en avdelning erbjuder sig att måla själva för att de tycker att det ser alltför trist ut som det är. ”Hur ser taket ut och hur skulle det kunna se ut?” är en återkommande och spännande fråga.

En av arkitekturpedagogerna, Patrik Jonsson, är lärare och handledare för fem studenter från en förberedande arkitektutbildning på Folkuniversitetets Art College som ska göra sitt examensarbete. De fångar upp barns och ungdomars synpunkter från de arkitekturpedagogiska workshopparna och realiserar dessa i några av sjukhusets provtagningsrum. Två formgivare, Emilia Wärrff och Eva Erwander, kommer att färdigställa workshopsidéer i några vårdrum.

– De utformar olika modellrum eller prototyper för vårdrum, behandlingsrum och ”stickrum”, alltså provtagningsrum. Två modellrum är nästan klara på Sahlgrenska, berättar Karin Graube.

Temat för bibliotekets konstverksamhet är ”Att skapa eget och att välja själv”.

– Vi vill inspirera till eget skapande och till att man ska påverka sitt eget rum. Vi utgår från att alla vill försöka välja trots de begränsningar som kroppen och sjukdomen innebär. Vi är övertygade om att det är positivt och jagstärkande.

Karin Graube beskriver hur engagemanget för den omedelbara omgivningen kan leda fram till att man börjar se också på sig själv med nya ögon. Man kommer underfund med att man är något annat än en sjuk person. ”Jag är en som tycker om det här och det här...”

– Bibliotekets konstavdelning lånar ut ljusslingor och myslampor till den som vill förändra ljussättningen och belysningen i sitt rum. Det är det många som vill. Biblioteket lånar också ut konst. Med hjälp av bilder kan man sätta sin egen prägel på rummet och själv välja vad man vill titta på.

Konstronden innebär att Karin Graube eller

någon annan från biblioteket kör runt en specialutrustad vagn med konst på avdelningarna. Den som vill kan bläddra bland bilderna och välja något till sina väggar. Nu har de flesta avdelningarna tavellister på vårdrummen. Dem har man kunnat skaffa tack vare BUSKUL.

Foto: Sofia Hagby

– Tanken är att det ska vara lätt att byta konst. Man kan placera vad man vill på listen, egna bilder, saker, eller låna från artoteket. En egen plats att förfoga över, göra sin egen utställning på.

Bibliotekets konst kommer från Regionens konstenhet som valt ut den. Konstenheten sköter också om inramningen.

– Vi är jätteglada för nu har Konstenheten flyttat in i lokaler som gränsar till biblioteket. På så sätt har vi fått en snabblinje mellan oss. Både de på Konstenheten och vi vill gärna veta mer om vad barn och ungdomar önskar sig, vad de vill ha för bilder. Hittills är djurmotiv vanligast. Vi har en vision om att kunna starta ett särskilt konstråd för barn och unga med tiden. Vi vill testa olika lösningar. Jag tror att samarbetet med Konstenheten kan innebära fullt med nya roliga möjligheter framöver.

Under en konstverkstad kan man till exempel utgå från frågor som när, var, hur och varför blir det konst? En av dem som Karin Graube samarbetat mest med är konstnären Malin Bogholt. Bland annat leder hon skapande verkstäder om samtidskonst.

– Då diskuterar man tillsammans, lyfter fram och undersöker olika frågor. Allt är rätt, inget är fult eller fint. Det är det unika uttrycket som gäller. Verkstäderna kan vara en återkommande drop-in aktivitet och också ett inslag i sjukhuskolans undervisning.

På Regionhabiliteringen, en avdelning för funktionshindrade barn, i lekterapins ateljé eller i sjukhusets entré är föräldrarna ofta med i konstverkstaden. Personalen – lekterapeuter, vårdpersonal – är också inkopplade i samband med konstverkstäderna.

– Det är viktigt att personal är med på vad som ska hända och kan lotsa barnen till verkstaden. Malin brukar ha ett förberedande möte med personalen där hon berättar hur hon tänker och tar reda på speciella förutsättningar som finns på avdelningen. Det är också värdefullt att dela en upplevelse, verkstaden blir ett rum att mötas i.

På de barn- och ungdomspsykiatriska avdelningarna har Malin Bogholt kunnat jobba med i stort sett samma grupp under en lång serie. Det är framför allt två av sjukhuskolans lärare, Bodil Moreau och Gunnar Schymberg, som har engagerat sig i konstverkstäderna. Hittills har Malin Bogholt varit hos dem i två åttaveckorsperioder, med en verkstad i veckan, två och en halv timme varje gång. En eftermiddag träffas hon och de två lärarna tillsammans med Karin Graube, Majken Johannessen som är lärare på BUP-akuten, och Kerstin Wockatz, BUSKUL:s projektledare, för ett utvärderingsmöte. Bodil Moreau inleder med att säga att de gärna vill ha tillbaka Malin Bogholt för en ny period så snart som möjligt.

– Då kan man ju börja med att fråga varför, säger Karin Graube.

– För att det är så kul. Det är meningsfullt. Alla mår bra, alla lyckas. Malin fångar upp dem som inte kommer igång på ett så bra sätt, säger Bodil Moreau.

De båda lärarna påpekar att skolan generellt är teoretisk och att det är bra med inslag som ”öppnar upp hjärnhalvorna”.

– Många av våra elever är deprimerade och har ångest. De verkar många gånger ha ett tunnelseende. Konst är något som kan lösa upp och vidga tunneln. Det uppstår en aktivitet, något konkret, en upplevelse för alla sinnen. Ibland har vi till och med hört skratt, berättar Gunnar Schymberg. Ett gott skratt!

Malin Bogholt håller med om att miljön på BUP skapar speciella förutsättningar för att arbeta med konst.

– Många elever befinner sig i ett läge som gör dem öppna för konstens innehåll. Man tvingas fundera över existentiella frågor när man befinner sig på ett behandlingshem. Konsten befattar sig också med existentiella frågeställningar.

Gunnar Schymberg och Bodil Moreau har själva varit med på varje konstverkstad. Både de och Malin Bogholt är helt överens om att deras medverkan är en förutsättning för att verksamheten ska fungera. Deras samarbete är viktigt. De känner ett ömsesidigt förtroende för varandra.

– Jag har känt mig litad på, konstaterar Malin Bogholt, och det har betytt mycket för mitt arbete. Dessutom har det underlättat att ni båda är så intresserade själva. Det har också varit bra med de informella samtal som vi haft en stund varje dag innan jag startat min verkstad. Jag sätter mig inte in i deltagarnas sjukdomar, men samtalen har betytt mycket, och jag har alltid sett till att komma hit någon timme i förväg så att vi har hunnit tala om vad som är aktuellt i gruppen.

– Det är så spännande. En gång kom Malin bärande på hundratals gamla blomkrukor i plast. Vad ska detta bli? undrade vi. Sedan fick alla bygga staplar. Det svajade och rasade. Det blev en fysisk upplevelse, ett slags tredimensionell performance. Våra elever har aldrig tidigare träffat på någon som hållit bildlektioner på det sättet. Jag är helt övertygad om att det är ångestdämpande, säger Gunnar Schymberg.

Bodil Moreau fortsätter:

– En annan gång kom Malin med plastboxar fyllda med skog. Då skulle man jobba med lupp och förstoringsglas och teckna vad man såg. Det var svårt. Det var inte heller lätt den gången man skulle lägga ett föremål i bänken och rita vad man kände utan att titta. Men varje uppgift var spännande och lockande. Det är faktiskt aldrig någon som har suttit och inte gjort något! Det är inte alltid så roligt här annars, men konstverkstäderna är tillåtande och aktiviteten i sig är lustfylld.

BUP-akuten har inte så stor erfarenhet av konstverkstäder ännu, men Majken Johannessen från skolan där är mycket positiv till den typen av satsningar.

– Alla dessa erbjudanden som har kommit via BUSKUL-projektet har varit så värdefulla. De har gett så många impulser både till eleverna/patienterna och till mig som lärare. BUSKUL har varit ett jättelyft. Jag kollar alla program väldigt noga.

– Ja, jag kommer att tänka på att det varit väldigt givande för både personalen och patienterna med de ukuleler som BUSKUL försåg Slottis (en BUP-avdelning) med, säger Gunnar Schymberg. Många som aldrig prövat ett instrument förut har fått chansen.

Mötet avslutas med en diskussion om hur man ska kunna finansiera impulser utifrån som till exempel konstverkstäder när det inte längre finns några BUSKUL-pengar.

Majken Johannessen framhåller att det tyvärr är god tillgång till ungdomar som inte mår så bra.

– Det behövs både extra energi och pengar, säger hon.

Gunnar Schymberg och Bodil Moreau upprepar att de gärna vill att Malin Bogholt snart ska komma tillbaka.

– Hur tänker ni er att gå vidare? undrar Kerstin Wockatz. Finns det pengar inom skolan?

Det tror ingen av lärarna. Kanske finns det snarare pengar inom vården?

Frågan lämnas obesvarad.

Ibland kan biblioteket anordna specialarrangemang tillsammans med någon part från föreningslivet. Karin Graube berättar om *Konst tillsammans* som är ett exempel på en sådan programpunkt. Samarbetspart var Hjärtebarnsföreningen. Biblioteket bjöd in föräldrar och syskon att tillsammans med de hjärtsjuka barnen delta i en heldag på Nordiska Akvarellmuseet i Skärhamn på Tjörn.

– Det fanns plats för sexton personer och vi for iväg till Tjörn en dimmig oktoberlördag. Där fick vi slå oss ner i en stor ateljé tillsammans med konstpedagogen Anneli Philblad. Det var lugn stämning. Mysigt och kul. Alla lyssnade på pedagogen och alla var verkligen med. Ett tema var: Hur vet man att något är levande? Allas intresse fångades.

På förmiddagen var det genomgång med konstpedagogen och arbete i ateljén.

– Vi fick hjälpas åt att blanda gult, blått och rött till helt andra färger i stora glasburkar och vi fick måla på våta akvarellpapper. På eftermiddagen gick vi och tittade på museets utställning. Då upptäckte vi att det vi gjort på förmiddagen hade en hel del att göra med konstnären Tony Craggs verk som ställdes ut just då, berättar Karin Graube.

Många föräldrar kommenterade efteråt att det var skönt att göra något där det inte fanns något tävlingsmoment. Det var intressant att se hur bra det gick att uttrycka känslor utan ord och det var viktigt att känna att man kunde delta utan att bli bedömd. Inget var fel. Alla kunde.

Hur kan eget konstskapande påverka barn som vårdas/har vårdats på sjukhus?

– Hjälper till att ”glömma bort sig” för en stund, släppa fantasin lös, uttrycka känslor på annat sätt än ord.

– Jättemycket till det positiva. Att kunna uttrycka sina känslor på ett papper utan att berätta med ord.

– Fokusera sina tankar och fantisera sig bort.

– Det är en chans att komma bort från ständig smärta, värk och leda. Kreativiteten ger glädje, koncentration och lust.

–Kreativitet skapar positiva känslor. Och ett sätt att kunna få ur sig och bearbeta jobbiga händelser/känslor.

–Jag tror att man kan bearbeta händelser med olika former av konstskapande. Barn som håller på med konst ”glömmer” för en stund ”det tråkiga” med att vara på sjukhus. Vistelsen blir därför lättare och ”roligare” om man kan säga så.

Några föräldrars enkätsvar efter en Konst tillsammans lördag.

En annan samarbetspart är Nääs förberedande hantverksutbildning. Fören tidsedan tillverkade studenterna där leksaker för alla sinnen. De arbetade med olika typer av material, framför allt med trä, textil och metall och utformade leksaker med tanke på syn, hörsel, luktsinne och den taktila upplevelsen.

– Det blev fina och finurliga leksaker som också barn med olika funktionshinder kunde använda. Samarbetet gynnade alla. Leksakerna kom till glädje och studenterna fick respons på hur de fungerade. Vi hoppas på fortsatt arbete med Nääs, säger Karin Graube.

För att kunna ställa ut olika typer av föremål ska biblioteket skaffa en föränderlig vägg med olika moduler, fack och skivor. De ska kunna bytas ut så att ytan förändras för att passa olika ändamål.

– Allt vi gör här på sjukhuset påverkas av att de som deltar i aktiviteterna kommer och går. Vi funderar på att hitta sammanhang som ändå

kan vara kontinuerliga. Man kan till exempel tänka sig en stickning där olika personer kan ta vid och avlösa varandra. En sådan gemensam stickning skulle kunna kombineras med en dagbok...

DUSA är ytterligare en av bibliotekets och lekterapins samverkanspartner. Förkortningen står för de ungas sommarakademi. Inom DUSA anställs ungdomar i fyra veckor av sommarlovet och verksamheten leds av konstnärer, musiker etc.

– Med DUSA har vi ett jättebra samarbete. Nu håller vi på att starta ett nytt projekt som består av flera olika delar. Vi kallar det *Berätta! Unga berättar för unga*. Sjukhuslärarna är involverade. De fångar upp texter och dikter som barnen på sjukhuset skriver. Alla texter som samlas in läggs i en stor låda. Om några månader ska den hämtas av handledare inom DUSA – musiker, dramapedagoger, konstnärer etc. Under sommarveckorna med unga DUSA-sommarjobbare ska texterna sedan bearbetas. Kanske blir slutprodukten en bok, en dramaföreställning, en musik-cd eller en film. Kanske blir det alltihop eller också ett eller två av alternativen.

Förutom sådant som nämnts redan har BUS-biblioteket och lekterapin byggt upp ett samarbete med många andra institutioner. Karin Graube berättar i korthet om några exempel:

- Konstpedagoger från Konstmuseet fungerar fint som drop-in-artister i vårdrum och dagrum. Picasso (i form av en handdocka) kommer på besök och visar bilder och föremål i sin väska, berättar om sig själv och pratar med barnen. En bra form, tyckte konstpedagogen. Samarbetet med Konstmuseet fortsätter, kanske en vandrande verkstad som finns i dagrummet under några timmar. Flera barn som ligger isolerade skulle kunna skapa konst och kommunicera med

varandra med konstpedagogen som budbärare mellan sig. Avdelningar skulle kunna ha flera konsthändelser under perioder, kanske utställning i korridoren eller inne i vådrummen.

► Museipedagoger från Röhsska har haft olika sorters verkstäder på lekterapin och i entrén.

► Bilderboksillustratörer har haft bilderboksverkstad på lekterapin och med barn på enskilda vådrum under rubriken "Berätta med bilder". Vi kommer att göra en till sådan verkstad under en heldag i entrén. Och så blir det utställning förstås!

► Arkitektpedagogerna har haft designworkshop i entrén – heldag. Vid olika stationer ritade, målade, byggde, prövade, funderade barn och ungdomar och föräldrar över olika färger – vilka är lugna eller pigga, hur ser taket

ut, vad kan man göra med en vanlig vägg och dörr, hur skulle ett tema/drömrums kunna se ut, vilka saker borde finnas och varför, vad är bra och dåligt med sjukhus... Det blir en till sådan dag tillsammans med Malin Bogholt.

– Vi har också andra utställningar med olika teman – egna spontant ihopsnickrade eller kanske lånade lådor från regionens museer. Vi delar även ut engångskameror och lånar ut digitalkameror och ordnar fotoutställningar.

Karin Graube sammanfattar med att konstatera att BUSKUL har inneburit en injektion, en kraftfull knuff framåt.

– Under de här tre åren har vi byggt upp kontakter och nu har vi massor av bra och intressanta samarbetsparter. Det känns som om vi hittat formerna för att arbeta vidare. Vi har fått upp farten!

Alla kan förstå bortom språket

Dans, teater, musik och film

“Här är vi inriktade på det som är friskt. Vi vill befria barnen och ungdomarna lite från sig själva och sin sjukdom genom att ta vara på det friska. För vårdpersonalen är det lätt att fokus hamnar på sjukdomen istället. Varje barn som ligger inne här har en unik historia. Genom de aktiviteter vi anordnar kan vi dela gemensamma upplevelser och erfarenheter.”

För Victoria Klaiber handlar kultur om de mänskliga mötena. Hon är fritidspedagog på lekterapin på DSBUS. För åtta år sedan började hon tillsammans med bibliotekarien Börje Sik och en lekterapeut att arbeta med kulturinslag. Hon säger att det under åren med BUSKUL har gått att förverkliga sådant som det inte funnits resurser för tidigare.

– Förut hade vi massor av idéer men knappt några medel. Under BUSKUL-tiden har vi kunnat samverka med konstnärer och artister av olika slag och arrangera konstverkstäder, teaterföreställningar, konserter och utställningar på ett helt annat sätt än vad som varit möjligt tidigare. Och musikstudion, filmstudion, animationsstudion, filmkamerorna och mycket annat hade vi inte haft råd till utan BUSKUL-pengarna.

Ur Loggboken:

“I var på besök i studion och spelade upp några av sina beats. Lät mycket lovande. Jag visade honom Garage band och vi började skissa på en ny låt! ”Vad har jag gjort?” En rockbluesig låt komponerades också under eftermiddagen!”

Martin

Victoria Klaiber är ansvarig för områdena dans, teater, tv-spel, musik och film. Hon säger att det kanske är dansen som ligger henne närmast hjärtat.

– Det hör till det som kan ge de starkaste upplevelserna. Dansen behöver inga ord. Alla kan förstå, bortom språket. Det är en gemensam referensram. Alla kan ta till sig rörelsen och rytmen, även den som sitter i rullstol kan känna sitt hjärta och pulsen som slår.

Dansronden med dansgruppen Embla är en återkommande programpunkt.

– Två dansare går runt i vita rockar på avdelningarna och dansar. Ett par stetoskop brukar vara deras enda rekvisita. De dansar i korridorer, i sjukhusentrén, i dagrummen och till och med mellan sängarna i vårdrummen. Runtom på avdelningarna har de vid det här laget vant sig vid att det dyker upp dansare i korridorerna.

Ur Loggboken:

“Vi blir förvånade över föräldrars och andra vuxnas positivitet.

Vi blir tryggare och tryggare både i våra danser och i vårt möte med barnen i dansverkstaden.

Vi är inte så själsligt trötta längre utan hanterar sjukhusmiljön bättre och bättre.

Vi känner att vi faktiskt blir matta av att spela för enstaka barn. Man känner sig mer påträngande. Det är dock värt det och landar skönt hos barnen”.

Embla dansgrupp

Embla Dans & Teater, som är det formella namnet startades 1990. Anna Wennerbeck är med sedan starten och för något år sedan inleddes samarbetet med Bronja Novak-Lindblad. Båda arbetar med dans och koreografi i olika konstellationer utanför sjukhuset, men när Embla kommer dit är det de två som dansar.

– Dansronden var Vickis (Victoria Klaiber) idé från början, berättar Anna Wennerbeck. Det var hon som sa att någon borde gå ut och dansa på avdelningarna. Klädda som läkare, och med stetoskop. Hon tyckte att det skulle passa perfekt för just Embla. Det lät intressant så vi började fundera.

Anna Wennerbeck och Bronja Novak-Lindblad ville leka med några av läkarrollens snabbt igenkännbara attribut. Dansläkarna är figurer som alltid hälsar i hand direkt, har vita rockar med en massa pennor i bröstfickan och stetoskop.

– Att använda scenografi av något slag är helt uteslutet. Vi dansar ibland mellan sängarna på ett rum med bara ett eller två barn som publik. Den stora grejen är mötet med barnen. Allt var mycket ovant i början, vi var rädda för att störa och visste inte riktigt vad vi kunde och fick göra. Nu har vi vant oss vid miljön och förutsättningarna och vill gärna utveckla detta ännu mer. Vårt signum är att jobba med ett

humoristiskt tilltal.

Anna Wennerbeck berättar att de två dansläkarna alltid brukar börja med att hälsa ordentligt när de dyker upp någonstans. De frågar om barnet eller barnen vill vara med och så börjar de dansa i sina vita rockar. De lyssnar på barnens fötter och knän och fingrar med sina stetoskop. Ibland får barnen leda dansen genom att röra sig lite grand och så tar dansläkarna efter i en spegelrörelse. Det händer att dansläkarna somnar mitt i alltihop och snarkar olika i olika rytmer.

Foto: Peter Lloyd

– Ofta dansar vi för flera barn och deras föräldrar. Ibland dansar vi i väntrummet utanför röntgen. Det blir lite mer anonymt än på vårdrummen. Både publiken och omgivningen varierar och vi anpassar oss hela tiden efter vår publik.

Ur Loggboken:

“...i ett rum med två flickor i säng + en pojke i rullstol. Vi rev nästan hela rummet, men hade jätteroligt och blev uppskattade av barnen. Vi är nöjda och har landat i materialet till dansronden och dess plats ute i avdelningarna. Vi är lugnare med allt. Skönt.”

”Vi fick så go respons idag av barn och föräldrar. Positiv. Kommentarer om att vi avdramatiserar läkarna...”

Embla dansgrupp

Anna Wennerbeck från Embla brukar ge dansföreställningar på lekterapin. Senast kom hon till pingisrummet med *Spår av ristningar* som hämtat inspiration från hållristningarnas värld. Arkeologen Henrik Hallgren, berättade om hållristningarnas innebörd och den tankevärld de uppstått ur. Anna Wennerbeck dansade och musiken var suggestiv. Kretsloppet mellan liv, död och återfödelse illustrerades med gudasagor som förklarade dag och natt och årstidernas växlingar. Koreografin var baserad på rörelser och uttryck från hållristningar. Bilderna projicerades ibland på Anna Wennerbeck, mitt i dansen, och ibland på fonden bakom henne. Sjukhuset och pingisrummet försvann och för en stund förflyttades publiken till en annan tid.

Dansgruppen Embla hör alltså till dem som lekterapin och biblioteket har ett nära samarbete med. Också Göteborgsoperans balett kommer ibland till sjukhuset med olika program. Det är ett led i deras uppsökande verksamhet. För en tid sedan kom tio dansare och en sopran

därifrån till sjukhuset med *Kung Baklänges* av Mozart.

Ett nytt dansprojekt har startat tillsammans med Runda Barn-teamet.

– Överviktiga barn och deras föräldrar erbjuds kontakt med Runda Barn-teamet. Barn som är mellan 8 och 12 år bjuds hit ut för att vara med att dansa själva tillsammans med Anna Wennerbeck och mig, berättar Victoria Klaiber.

– Vi planerar för ett halvår i taget när det gäller hela programverksamheten. Målet är att vi ska kunna ha antingen någon dans- eller mobil teaterföreställning varje vecka. Det mesta brukar vara på dagtid. En ungdomssatsning på kvällstid har vi minst en gång per termin. Det är mycket förberedelsearbete och mycket jobb med kvällsaktiviteterna, men när en programpunkt blir av tänker man att det här borde vi göra varje vecka.

I lekterapins och bibliotekets lokaler finns det bland mycket annat en filmstudio och en musikstudio.

– Barnen kan göra film själva. Vi lånar ut filmkameror och hjälper till med redigeringen. Även små barn får låna kameror. En femåring kille fotograferade dörrhandtag, hissknappar och annat som vi vuxna inte tänker så mycket på. Det blev ett intressant bildkollage som vi skickade till hans dagis.

När musikstudion invigdes för två år sedan var rockgruppen Hammerfall med.

– Det var kul och det väckte förstås stor uppmärksamhet, men att musikstudion fungerar till vardags beror på Olli Skogsbryne, studiomusiker från Musik i Väst, säger Victoria Klaiber. Han är där två dagar i veckan. Då kan man få låna instrument och med hjälp av Olli kan man spela in en egen CD. Tack vare Olli kan resultatet bli mycket lyckat även om den som spelar inte är någon väldigt skicklig musiker. Musikstudion i sig är funktionell men inte jätteavancerad. Det är Olli som gör den till en så värdefull tillgång. Ungdomar som återkommer till sjukhuset för vård hör till dem som mest använder studion.

Ur Loggboken:

“Studion

B hälsade på igen och hade även varit här i måndags. Roligt. Hon ville göra en ballad och vi provade lite. Sen kom C, en tonårstjej, som bokat tid. Hon ville lära sig att spela några låtar på gitarr. Hon fick mersmak. Sen kom D och hade inga direkta planer utan var bara lite nyfiken på studion. Jag visade lite möjligheterna med musikprogrammet. Vi hade kul allihopa, även föräldrarna. En cd blev det med. (Morfar var också med.)”

Olli

– Vi arbetade ganska mycket med kultur här på DSBUS också innan BUSKUL startade, men då hade vi nästan inga pengar, säger Victoria Klaiber. Under den här projekttiden har vi kunnat genomföra våra idéer på ett helt annat sätt.

Ur Loggboken:

“Studion

Idag var E på besök och ville ha hjälp med att föra över filer från telefonen och bränna på CD. Sedan hade vi en sånglektion. Vi började förberedelserna för att spela in en ballad.”

Olli

Det finns också en nyinrättad animationsstudio och personalen har varit på kurs och lärt sig arbeta med animation. De kan visa intresserade barn hur det går till.

– Under de tre åren har vi kunnat pumpa in massor av sådan ny kunskap. Det är investeringar som ju kommer att finnas kvar även när BUSKUL-projektets tid löpt ut, säger Victoria Klaiber. Och de kontaktnät som vi har byggt under de här åren upp kommer vi också att ha nytta av i framtiden. Det är inte allt som

handlar om pengar. Att vi kunnat knyta så många värdefulla kontakter har också stor betydelse.

I samband med Göteborgs årliga filmfestival anordnar man en egen festival på sjukhuset. Då visar man film en heldag och varje år premiärvisas en av festivalens filmer i filmstudion. Häromåret kom skådespelaren och regisören Josef Fares på besök i samband med att Zozo visades och vid en annan festival hade Jens Jonssons Ping pongkingen världspremiär på sjukhuset, samma dag som på Filmfestivalen. Manusförfattaren Hans Gunnarsson berättade om filmen och svarade på publikens frågor innan visningen började. Publiken bestod av ett fyrtiotal ungdomar från olika avdelningar, några tidigare patienter plus några syskon och en del personal. Alla platser var upptagna.

Av utvärderingarna som flera skrev efteråt framgick att åsikterna om filmen gick isär. Några tyckte att filmen var alldeles underbar, faktiskt den bästa de sett. Andra tyckte att den var tråkig. ”Hallå eller, vad var det här?”, skrev någon.

– Tanken är att det som är aktuellt i samhället också ska finnas här på sjukhuset. Man ska inte hamna vid sidan av för att man är sjuk, inte missa något. När det är filmfestival är det filmfestival här också. Vi tänker så över huvudet taget. Kulturen får ta sig hit.

Under Göteborgskalaset brukar varje år några av de artister som uppträder för barn där också komma ut till barnen på DSBUS. Trazan och Banarne och Bodils minicirkus med grisar, tupp och gås är två sådana exempel från det senaste kalaset.

– Men djuren fick stanna utanför, påpekar Victoria Klaiber.

Hon betonar att det är viktigt att hinna göra små saker på rummen också.

– Som till exempel de berättarbesök som Börje Sik håller i. Tisdagar och torsdagar försöker vi ha personer som går runt på avdelningarna. Det kan vara clowner, eller skådespelare eller musiker. Vi har ett samarbete

med Regionteater Väst.

Några av de musiker som dyker upp på avdelningarna är musikanterna Tompan & Mackan.

– Numera går de runt rätt fritt här på sjukhuset. Vi har även musiker som spelar jazz och blues. För små barn är ju allt nytt, så här kan de testa.

Förmågan att möta barnen och deras familjer är den viktigaste när en ny musiker ska anlitas.

– Vi har ett unikt stall av artister, säger Victoria.

Ur Loggboken:

“Tack för att vi får komma hit. Det känns meningsfullt. Det verkar finnas behov av musik överallt”.

Tompan & Mackan

Kommunikation är det viktigaste

Musikterapi talar man om när man använder musik inom rehabilitering eller habilitering.

– Det kan användas som ett verktyg för att nå olika mål, säger Ylva Karlsson. Det ser kanske ut som om man bara sitter och sjunger och spelar i största allmänhet, men om man arbetar med en grupp strävar man till exempel efter att få deltagarna att lyssna till varandra eller att våga ta kontakt, kanske genom att skicka instrument till varandra.

Ylva Karlsson har sett hur människor med olika funktionsnedsättningar kan utvecklas genom musik.

– Man kan använda musik för att träna upp språket och talet. Då arbetar man mycket med dynamik, skillnaden mellan starkt och svagt eller långsamt och snabbt. Man kan hitta rytmen i sitt språk genom att leka med ljud och sjunga fram orden. Det finns människor med fullt fungerande stämband som av någon

anledning inte kommit underfund med hur de ska använda dem. För dem kan det vara lättare att kommunicera med hjälp av musikinstrument och med mycket träning kan de så småningom börja tala.

Ylva Karlsson är musikerapeut och hon anlätades av BUSKUL redan 2005 och arbetade sedan i drygt två år. Mest på DSBUS men också på Regionrehabiliteringen, på barnlogopedins öppenvård och på SU Sahlgrenska. Hon säger att det som är helt överordnat, det mest centrala, är kommunikationen.

– Den kan fungera verbalt eller icke-verbalt. Om man märker att det finns svårigheter med talat språk och sång, kan man bara spela och kommunicera med hjälp av något musikinstrument istället.

Ur Loggboken:

“F var mycket trött och hade ont – men ville gärna höra lite musik. Han blev glad när han upptäckte att jag hade en gurka med mig – det hade han spelat i skolan. Vi sjöng Kung för en dag och en sång som F sjungit i skolan. Vi spelade gitarr och xylofon efter färger. Sen blev F trött – men var trots det på bra humör.”

Ylva Karlsson, musikerapeut

När Ylva Karlsson arbetade inom logopedin utvecklade hon en egen metod.

– Det fanns ingen exakt utarbetad modell. Jag provade mig fram och undersökte vad som fungerade och inte. Det är ofta det musikterapi handlar om. Man måste känna in en person och ta reda på vad han eller hon har lätt för och vad som är svårt. En teknik som musikerapeuter ofta använder kallas voicing. Man härmar den person man arbetar med, speglar hans eller hennes uttryck, fångar upp ljud och tar med dem i en sång. ”Oj, nu får jag ett svar!” kan vara en reaktion.

Ylva Karlsson arbetade med barn i alla åldrar, från spädbarn och upp till fjorton år. De allra flesta var mellan ett och fem år.

– Den allra yngsta var en liten flicka som bara var fjorton dagar gammal. Henne sjöng jag med. Små barn förstår mycket mer än man tror. Med de allra minsta brukar jag sjunga enkla barnvisor och så utgår jag mycket från kroppen, sjunger om fötterna, händerna och så vidare. Det blir mycket fysiskt. Ögonrörelser och ljudhärming brukar de minsta tycka om.

Det inträffade inte ofta, men någon gång tackade ett barn nej till besök av musikterapeuten.

– Det kunde hända att någon i femtonårsåldern tyckte att det var genant att det kom någon till dem för att sjunga. Ibland ville de lite äldre barnen i alla fall ha besök och prova att spela på gitarren själva eller att lära sig något ackord. De kanske bara ville att någon skulle sitta hos dem en stund och prata lite om skolan eller om att de själva spelade något instrument hemma.

Andra barn var lite blyga. De tackade nej till besök första gången, men när Ylva kom tillbaka nästa gång ville de gärna höra någon sång.

Det var genom BUSKUL som Ylva Karlsson kom till barnlogopedin. Det finns dels en liten avdelning på DSBUS och dels en stor öppenvårdsmottagning på Folkungagatan i centrala Göteborg. Det är där merparten av de barn som behöver logopedi vårdas. Under två terminer träffade Ylva Karlsson en gång i veckan små grupper på öppenvårdsavdelningen.

– I grupperna fanns barn som inte kommit igång med sitt tal ännu. Flera av dem hade svårigheter att delta i vanliga gruppaktiviteter. Några var utvecklingsstörda, andra hade neuropsykiatriska svårigheter. Musikterapi blev något väldigt positivt. Till exempel triggade Ylva igång härming, berättar Ulla Kedbäck som är enhetschef för Enheten för barnlogopedi.

Barnen brukade ha en förälder med sig. Det var bra för sedan kunde de fortsätta att leka och

sjunga samma sånger med sina barn hemma.

– Det var en stor fördel att Ylva kan teckenspråk för det behövs ofta som stöd när man ska kommunicera med barnen här. Musikterapi visade sig fungera väldigt bra för våra barn. Ylvas metod var mycket användbar i vår verksamhet, inspirerande för alla, både för barn och vuxna.

Ur Loggboken:

“Mamma berättade att G äter bättre när vi sjunger. Idag sjöng G med lite grand.

H satt i pappas knä. H är gravt funktionshindrad och idag var han på gnällhumör. Men när vi spelade Trollmors vagsång kom det ett leende. Trummade gjorde vi med – det var också populärt. När vi hade sjungit en stund var han mycket gladare och lugnare.”

Ylva Karlsson, musikterapeut

Angående ekonomiska prioriteringar och funderingar kring vad man ska satsa på i framtiden är Victoria Klaiber för sin del helt klar över det:

– För min del har jag kommit fram till att något som vi absolut behöver är en musikterapeut. Eller flera stycken. Gärna massor överallt!

Under årens lopp har man från lekterapi och bibliotekets sida upptäckt ett stort antal nya vägar för kontakt och samarbete med regionens kulturverksamma personer.

– Vi har kunnat visa för Kulturgöteborg att det finns möjligheter att komma hit ut och arbeta här. Här finns en publik som man kan söka upp, istället för tvärtom. Vi har också kunnat bygga broar mellan kulturen och sjukvården. I början var många jätteskeptiska, men det har vänt nu. Nu tolererar personalen att ett par gatumusikanter kommer vandrande, till och med mitt i en stressad situation på en

kirurgavdelning. Det syns på ungarna och det märks på föräldrarna att sådana inslag betyder mycket. Och från sjukvårdens sida har man upptäckt att musiker, konstnärer, berättare, dansare och alla de andra är en viktig tillgång.

Ur Loggboken:

“Studion

Idag kom Q, en tonårstjej, på spontanbesök då två inbokningar uteblev p g a läkarbesök. Q var nyfiken på studion och ville veta mer. Jag demade programmet ”Garageband” och det slutade med att vi gjorde en hel låt. Q fick för första gången prova trummor och spela in trummor. Spännande! Låten ”Something i the air” blev till.”

Olli

Bibliotekets och lekterapins gemensamma programverksamhet omfattar massor av satsningar som konserter, filmkvällar, balettföreställningar och festivaler, för att bara nämna en del av det som ryms under just Victoria Klaibers ansvarsområde. Men hon påpekar att det ibland inte är de stora evenemangen utan betydligt enklare påhitt med bara något enstaka barn som får stor effekt. Till exempel berättar hon att hon ofta sminkar barnen.

– Det är en magisk grej. De blir friska för en liten stund. Istället för en sjuk och stillsam pojke eller flicka finns det plötsligt en liten katt som hoppar omkring framför mig.

Victoria Klaiber beskriver att kulturupplevelserna faktiskt ofta kan leda till underverk i vardagen.

– När det är olika aktiviteter här lockar vi ibland hit barn som mår väldigt dåligt. Upplevelserna och stimulansen ger smärtlindring och efter programmet händer det att barnet kan gå härifrån utan hjälp. Vi ser mirakel här nästan varje dag!

”Havstrut på promenad” eller ”Ko vid ladugård”

Natur och foton

Medvetandet om att naturen har läkande egenskaper har kanske alltid funnits inom människan, men periodvis har intresset varit svagt. Idag ökar det. Patrik Grahn, professor i landskapsarkitektur, är en auktoritet vad gäller forskning om naturens betydelse för vård och rehabilitering. Han är en av författarna till boken *Tänkvärda trädgårdar: när utemiljön blir en del av vården*. ”En medvetet anlagd och använd trädgård intill en vårdinrättning stimulerar sjukas rehabilitering. Tillgång till en vacker trädgård eller park innebär höjd livskvalitet och borde vara en självklar rättighet för alla.” Så skriver Forskningsrådet Formas som gett ut boken.

Docent Ingemar Norling, Sektionen för vårdforskning, SU, hörde till dem som tidigt uppmärksammade kopplingen mellan hälsa och naturupplevelser. I den lilla skriften *Naturens och trädgårdens betydelse för hälsa och livskvalitet* sammanfattade han en del av forskningen på området: ”Studier av grönområdets inverkan på framför allt barn uppvisar positiva effekter bl.a. på motorik, kreativitet, motståndskraft mot allergier, infektioner och återhämtning från stress.”

Ann-Christine Persson är huvudansvarig bland annat för området natur och hälsa. De som arbetar på lekterapin och biblioteket har inspirerats av forskningsrönen om naturens betydelse för hälsan. De har tagit fasta på studier som visar att till och med bilder av natur kan ha gynnsam effekt på stressnivåer

och blodtryck. För att ta vara på bildernas läkande förmåga håller man på att bygga upp en kollektion av inramade naturfoton. Dem kan barn och ungdomar låna till sina rum när de ligger inne på någon avdelning.

– Först genomförde vi en enkät bland patienter som låg inne på sjukhuset, berättar Ann-Christine Persson. De fick svara på frågor om vilken typ av bilder de skulle tycka om att ha på väggen i sitt rum. Havet och vilda och tama djur hörde till de motiv som flest önskade sig.

Fotograferna Kate Kärrberg, Else Abdallah och Andreas Graube kontaktades och de tog fram den typen av bilder. En vinterdag var det vernissage. Då hängdes alla de inramade naturfotografierna upp, en del i den långa korridoren utanför lekterapin och en del alldeles vid bibliotekets entré. Där kunde man se *Havstrut på promenad*, *Ko vid ladugård*, *Morgondimma i djungeln*, *Nordsvensk häst i solnedgång*, *Ekorre*, *Gula blommor*, *Sandstrand* och många andra bilder. Skaror med personal, patienter och anhöriga kom särskilt för att se utställningen. Andra stannade bara till när de råkade passera på väg någon annanstans.

– Några barn hörde av sig med detsamma. En tonårstjej önskade *Segelbåt i solnedgång*, och en liten kille ville i första hand ha *Amurtiger från Nordens Ark*, i andra hand *Havsleguan från Galapagos*. Han hade tur och fick tigern, berättar Ann-Christine Persson.

Snart ska man också kunna se bilderna på hemsidan på nätet, och när som helst kunna välja en ny tavla till sitt rum.

Det kan vara skönt att lämna sjukhusmiljön helt åtminstone för en stund. För den som vill göra en utflykt i skog och mark finns det naturområden på bara några minuters väg från DSBUS. På biblioteket kan man låna utflykt-skorgar med utrustning för lite av varje.

Om man bara orkar göra en liten miniutflykt, kan man ta med sig korgen ut i Lydias trädgård, som innergården utanför lekterapin heter. För några år sedan dog en flicka på DSBUS. I samband med begravningen önskade föräldrarna, istället för blommor, bidrag till en grönskande innergård på sjukhuset. Flickan hette Lydia och den summa som anhöriga och vänner skänkte blev ett startkapital med vars hjälp en trist, asfalterad gård omvandlats till ett frodigt uterum för barn, ungdomar och familjer. Ur den svartaste sorgen växte en prunkande trädgård fram. Insamlingsstiftelsen för DSBUS har sedan satsat stora summor bland annat på en vattenlek, en rogivande vattentrappa, trädgårdsmöbler, en portal, spaljéer och en bambugrotta.

I trädgården finns tunnlar av slingerväxter som man kan gå eller åka genom, gräsmattor och en sandlåda att leka i.

– Trädgården är stimulerande för alla sinnen. Där finns ljus och skugga, luften är full av dofter, löven prasslar i vinden, örter och blommor sprakar i olika färger och gräset känns mjukt mot bara fötter.

En arbetsgrupp har bildats med representanter från lekterapi, skola och bibliotek, för att ta hand om skötseln och planera verksamheten i den gröna oasen. Ann-Christine Persson är ansvarig för bibliotekets engagemang.

– Trädgården används i många olika sammanhang. Ibland kommer Botaniska trädgårdens pedagog, Viktoria Träff, hit och har fruktprovning. Då brukar hon ha med sig spännande exotiska frukter i olika färger och former. Hon berättar om växtplatser i

främmande länder, om historia och annat och så får alla som vill provsmaka. Ibland har hon haft teprovning istället, ibland har hon berättat om ”köttätande” växter och på låtsas bjudit barnen på flugsoppa!

Ann-Christin Persson berättar att träslöjdsverkstad och lerworkshop också kan vara populära uteaktiviteter. Och förra sommaren hade trädgården en Kina-inspirerad vecka. Då kom personal från Röhsska museet hit och lärde ut tai chi och kalligrafi.

– I april i år när våra japanska körsbärsträd strör sina rosa blommor, blir det dans, sagoberättande och japansk teeceremoni med en kimonoklädd geisha i Lydias trädgård, säger hon.

För lekterapin och BUS-biblioteket på DSBUS är museerna viktiga samarbetsparter.

– Familjer med barn som ligger på sjukhus kan ta del av utställningar på Göteborgs museer. Museipedagogerna kommer också ut till sjukhuset med sina program. Det ingår i deras uppdrag att sprida kultur till alla barn och ungdomar, och det inbegriper även dem som är sjuka.

För några månader sedan ordnade man med gemensamma ansträngningar en ”sjörövardag” på sjukhuset. Vid sådana tillfällen är alla engagerade: lekterapeuterna, sjukhuslärarna och bibliotekarierna.

– Sjöfartsmuseets pedagog stod i entrén och tog emot. Utklädda sjörövare delade ut skattkartor från en gammal kappsäck. Med hjälp av dessa kunde man leta sig fram till skatten inne i lekterapin. Där kunde man också göra sin egen svarta ögonlapp och sjörövarhatt. Blev man lite sugen kunde man fika skeppsskorpor och saft i kabyssen = lekterapins kök. Efter att ha gått på plankan, det gick bra även för rullstolar, och simmat iland på en öde ö, (av grönt tyg) fick man en guldpeng av piraten Allwilda (från Sjöfartsmuseet) medan hon berättade hemska historier från de sju haven. Sedan underhöll de snälla piraterna Tompan & Mackan ute i skeppet i sjukhusentrén med

sång och musik.

Hemslöjdskonsulenterna hör också till dem som biblioteket och lekterapin samarbetar med.

– Hemslöjdskonsulent Thomas Lööf har ett ”stall” av duktiga slöjdare, som man kan boka. Vi har haft träslöjd, tovning, luffarslöjd, pärlstickning och keramikverkstad här på sjukhuset.

En gång per termin brukar Ann-Christin Persson och hennes kolleger beställa museilådor från Regionmuseum Västra Götaland. När lådorna kommer brukar de spinna vidare på dess tema och hitta på någon aktivitet.

– Naturhistoriska museets pedagog kom på besök när vi hade ”älglåden” här. Han varvade ”älgprat” med att hjälpa barnen trycka klövavtryck på t-shirtar. Just nu har vi en ”Porträttlåda” som vi tänkt ska inspirera barn och unga här till att göra egna porträtt, som vi sedan kan göra en utställning av. Senare i vår kommer en ”Skulpturlåda” och då har Röhsska museets pedagoger lovat komma någon dag och ordna en skulpturverkstad.

Den som vandrar runt på biblioteket kan plötsligt, ganska svagt men ändå alldeles tydligt, förnimma ljudet av fågelkvitter,

surrande insekter och susande vind. Även om det egentligen är en kall, mörk och regnig dag, får man inne i biblioteket ändå en känsla av solig sommar dag. Man får lust att stanna kvar i den behagliga omgivningen och att slå sig ner i soffan med en bok. Sommarljuden strömmar ur en så kallad ljuddusch.

Det är inte bara besökande barn som dras till ljudduschen. Också deras föräldrar uppskattar den stämning som skapas av naturljuden.

Ur Loggboken

”En mamma med rödkantade ögon sitter under ljudduschen och ser matt ut. Hon ligsitter i fåtöljen. Mamman tittar på mig och säger: ”Man vill inte gå härifrån... Här är så skönt. Det här är verklig återhämtning.” Hon berättar för mig: ”Man är på en sommaräng...”

BUS-biblioteket

Förutom på biblioteket finns det en dusch placerad i Sahlgrenska sjukhusets lekterapi och ytterligare en på missbruksavdelningen för Unga vuxna.

Att göra vardagen exceptionell

Marknadsföring

Vi arbetar för att göra vardagen exceptionell. Det spännande i vardagen är värt att lyfta fram och det gör vi gärna genom att göra saker som får folk att haja till.”

Lena Gerth är en av bibliotekarierna på lekterapin och biblioteket. Hon har huvudansvaret för marknadsföring av verksamheten.

När det gäller den interna marknadsföringen av lekterapins och bibliotekets kulturverksamhet, påpekar Lena Gerth att sjukhusets Barn- och ungdomsbibliotek skiljer sig från andra bibliotek eftersom besökarna redan finns på plats. Man kan informera dem direkt.

– Vår marknadsföring bygger i stor utsträckning på att föra vidare information i varje mänskligt möte. Inom sjukhuset sprids nyheter om aktiviteter och program i stor utsträckning från person till person, som ringar på vattnet. För att få ut information är det viktigt med samarbete och hela vår verksamhet är uppbyggd på samarbete.

Både den interna och den externa marknadsföringen har hela tiden som syfte att göra vardagen drägligare för de sjuka barnen.

– Allt vårt arbete utgår från FN:s barnkonvention. Barn har rätt till information och till lek, de har rätt att vara delaktiga i samhällslivet och rätt till kultur. Det gäller också barn på sjukhus och vi har ständigt konventionens bestämmelser om barnens bästa för ögonen. Det är grunden för lekterapins och bibliotekets verksamhet.

BUSKUL-logga

sätter Lena Gerth och hennes kolleger upp affischer. Där kan den som går förbi läsa om ett författarbesök, ett föredrag om köttätande växter, en teprovning, en dansföreställning eller något annat som lekterapin och BUSKUL-biblioteket arrangerar.

– Alla passerar ju hissarna flera gånger per dag, men på något sätt blir man liksom hemmablind för affischerna. Det händer mycket på

en avdelning, tempot är högt och det är lätt att glömma bort att informera om var och när det är ett program. Därför ringer vi också runt och påminner personalen strax innan en aktivitet ska börja.

– Vi vill ju också ha kontakt med alla dem som arbetar med barn och unga runt om på de andra delarna av SU. Vi tar därför återigen upp den gamla strategin att arbeta med kulturombud. De är viktiga för att sprida information om våra tjänster. Därför håller vi på att etablera en ny grupp där kulturombuden kan informera vidare och hjälpa oss att sprida kunskap om kultur som stöd i vård och rehabilitering.

Lena Gerth berättar att man har en ny webbsida: www.sahlgrenska.se/busbibliotek.

– Den är vi stolta över. Där anslår vi varje vecka vad som händer och vi lägger också ut våra längre planeringar. Vi skickar ut ett nyhetsbrev till alla som träffar barn och unga inom SU och som kan vara intresserade av att ta del av kulturaktiviteter i vården eller av att tipsa föräldrar och unga om vad som är på gång.

Ur Loggboken

”Berättade sagor medan läkare anslöt slang.”

*Kjell Delersjö,
skådespelare, Regionteater Väst*

De väcks upp av musiken

Barnonkologi

Maria Olsson är konsultsjuksköterska för barncancer. Hon har tät kontakt med både lekterapin och biblioteket och hon är övertygad om att kultur kan ha effekt på läkande och hälsa.

Musikterapeuten är ett sådant exempel.

– Små barn som varit sjuka länge och legat inne på sjukhus kan sluta att leka. De går in i sig själva. När musikterapeuten går in till ett sådant barn händer det att pojken eller flickan sätter sig upp och börjar slå på en tamburin. De väcks upp av musiken. Det är fantastiskt att se! Det betyder naturligtvis mycket för barnet men också för föräldrarna. När barnet mår bättre mår de också bättre.

Oftast är vårdtiderna på onkologiska avdelningen inte så långa. Tre till fem dagar är det vanligaste. Sedan får patienten åka hem och komma tillbaka efter en tid för en ny behandling.

– Så får många hålla på från några månader till två och ett halvt år. För dem blir sjukhuset som ett andra hem. Sedan förekommer det också att något enstaka barn får stanna på avdelningen i avsevärt längre perioder. I extremt ovanliga fall kan någon få vara kvar här i upp till ett halvt år. Men det hör till undantagen, säger Maria Olsson.

Till cancersjukdomen och behandlingen hör att man blir trött och får svårt att koncentrera sig. Man talar om ökad uttrötthet och fatigue.

– Därför är det svårt för många att läsa. Film brukar gå lättare, men ofta räcker det med en halv film åt gången. Man får dela upp tittandet på två gånger.

Eftersom många är trötta måste man vara försiktig så att olika aktiviteter inte uppfattas som ytterligare krav.

– Sjukdomen och behandlingen är som ett heltidsjobb. Sedan ska de helst hinna med skolan också...

Maria Olsson är en av tre sjuksköterskor som arbetar med stöd åt barnen och åt deras föräldrar. Till hennes arbetsuppgifter hör till exempel att besöka de sjuka barnens skolklasser och informera om diagnosen och behandlingen. Det förebygger ryktesspridning och missförstånd och underlättar för barnet och dess familj. Det finns också en fritidspedagog som arbetar med att stödja det sjuka barnets syskon. De kan gå på museum tillsammans, eller baka något i köket vid lekterapin. Dessa funktioner är finansierade av Märta och Gunnar Philipsons stiftelse, Barncancerfonden och Barncancerföreningen.

Maria Olsson är mycket positiv till de kulturinslag och program som förekommer på DSBUS.

– Det är jätteviktigt att ha med kulturen i vården. Det är bra att det kommer in utifrån, annars skulle det fallera. Jag tror inte att det skulle fungera om det blev vårdens ansvar. Det är jättebra som det är nu, när de ringer från biblioteket eller lekterapin och berättar om

något program. Jag har aldrig hört någon på avdelningen som inte uppskattat kulturverk-samheten. Programmen är erbjudanden som vi får ta ställning till och avgöra vem de kan passa för. Det är ett bra sätt att få informationen och vi kan peppa den som kan ha glädje av varje aktivitet.

Musikäridentypavkulturinslag Maria Olsson spontant tycker är lättast att tillgodogöra sig för de cancersjuka barnen och ungdomarna.

– Musik kan betyda mycket också för de små barnen.

Ur Loggboken:

“O satt i sin rullstol och sov – men när vi började sjunga så vaknade hon och tit-tade. P, hennes assistent, och O spelade tamburin. Vi spelade fartiga låtar – Varm korv boogie, Snickerboa, Pippi – sen somnade O igen.”

Ylva Karlsson, musikerapeut

Något som Maria Olsson gärna skulle se mer av är program på eftermiddagar och kvällar.

– De sjuka ungdomarna vaknar ofta först frampå eftermiddagarna eftersom de är trötta av sjukdomen och ofta väcks för olika behandlingar under natten. Därför skulle det vara bra med mer aktiviteter på kvällarna. Vi har ofta användning för det kort som vi har här på avdelningen för att komma in på lekterapi efter stängningsdags. Vi kan gå dit ner och spela biljard eller bara för att få byta miljö och träffas utanför avdelningen.

Rummen på avdelningen är helt neutrala.

– När det reparerades här för ett par år sedan, valde vi att det skulle vara så. Rummen behöver kunna anpassas till en tvååring lika väl som till en sextonåring. Det förekommer att någon tar med sig bilder själv hemifrån. För en tid sedan hade en artonårig kille med sig en två gånger tre meter stor bild på en skogsmaskin!

Länge fanns det inga datorer på avdelningen.

– Barnen och ungdomarna tappar kontakten med sina kompisar om de inte kan vara ute på MSN. Nu finns det äntligen några datorutrustade rum, och möjlighet att koppla upp sina egna datorer på de andra rummen.

Ur Loggboken:

“Jag berättade två historier för en vaken och bestämd och glad K Även L lyssnade intresserat på stycken. Berättade vidare för M som hade väldigt roligt och N som tillsammans med sin pappa ville höra fyra historier. Idag var det flera föräldrar som satt med och lyssnade engagerat. Det är extra roligt.”

Kjell Delersjö, Regionteater Väst

Barnen ska tycka att det är roligt att komma tillbaka

Barnmedicin

Kulturutbudet får sjukhuset att leva! Det har en positiv effekt både på barnen och på deras föräldrar.”

Det säger Annette Wetterstrand som är sjuksköterska och vårdenhetschef på avdelning 324, Barnmedicin, DSBUS. Hon ser att lekterapi och bibliotekets gemensamma verksamhet gynnar det friska hos patienterna.

– Stimulans är bra för alla barn och barnen på sjukhuset behöver all stimulans de kan få. Det är oerhört läkande. Dessutom når man barn från alla olika miljöer här. Vissa barn får aldrig del av de här impulserna annars.

Clownerna besöker avdelningen varje måndag och fredag.

– Det är härligt för barnen. De har verkligen lärt sig att ta barnen där de befinner sig. De är skådespelare med en speciell clownutbildning. Jag såg dem en dag hos en svårt njursjuk flicka. Hon var lite ledsen. De närmade sig långsamt och försiktigt. Inte alls påträngande. Efter en stund hade de bildat en orkester med henne. Mamman spelade också med. Flickan låg i sängen och spelade maracas med clownerna. De kan verkligen fånga ögonblicket och möta barnen på ett fantastiskt fint sätt.

Vi sitter på Annette Wetterstrands kontor. Hon berättar att man just nu håller på att granska hur FN:s barnkonvention efterlevs på avdelningen. Man utvärderar hur arbetet överensstämmer med konventionen och går igenom hur barnens rättigheter tas tillvara på punkt efter punkt.

Det knackar ofta på dörren. Sjuksköterskor och barnsköterskor behöver växla några ord. Alla har bråttom, men samtalsstenen är vänlig.

– Jag har så duktig personal på avdelningen! säger Anette Wetterstrand med stolthet. De har olika specialförmågor. Flera är till exempel väldigt duktiga på det vi kallar Guided Imagery. Det betyder ungefär vägledad dagdröm. Det innebär att man lockar barnet till att prata om något intressant, något som engagerar. När en liten hockeyspelare berättar om sin senaste match, eller en fiolspelare om sin konsert, så märker de inte sticket så mycket.

På avdelningen tillämpar man avledning av olika slag i samband med många olika undersökningar och ingrepp. Att berätta en saga, blåsa såpbubblor eller att sjunga något är olika metoder för att få barnet att slappna av och tänka på något annat.

Man kan säga att alla berättare, clown, musiker och dansare e t c också fungerar också som ett slags avledning från hela patienttillvaron.

– De kulturella hjälpmedlen är väldigt viktiga för att få sjuka barn att få hjälp att hantera vardagen här på sjukhuset!

Annette Wetterstrand beskriver hur hela avdelningen livas upp av sång och musik. Det är bra för alla, säger hon, för personalen, för barnen och för föräldrarna.

– Det är alltid roligt när musiker kommer på besök. Ibland kommer en sånggrupp från en musikskola, ibland är det clownerna som

spelar. Berättarna och dansarna är också ett mycket välkommet inslag, ett välgörande avbrott i rutinerna på avdelningen.

Anette Wetterstrand välkomnar alla som besöker avdelningen med olika kulturinslag. Hon tycker också att det är viktigt för dem som orkar att ibland lämna avdelningen.

– Miljöombyte har ett stort värde. För många innebär det en trygghet att stanna kvar på sitt rum, men personalen uppmuntrar alla att försöka att gå ut en stund, eller att gå ner till lekterapin och biblioteket. Där kan man låna filmer och TV-spel eller garn och andra pysselgrejer.

Det föräldrar och barn först möter när de kommer till barnsjukhuset har stor betydelse. Anette Wetterstrand tycker att det finns mycket att göra i entrén, att det behöver hända mer där.

– Alla vet hur det känns när man kommer dit med en klump av oro i magen. Jag blir så glad när jag ser att man har någon aktivitet i entrén! Det kan vara någon utställning eller dans eller musik, eller bara att alla som vill får måla på stora papper. En levande entré där det händer något roligt har en positiv effekt på både föräldrar och barn.

Anette Wetterstrand ser tillbaka på hur det var på sjukhuset tidigare.

– Förr var det faktiskt tråkigt för det mesta. Det har blivit mycket annorlunda på senare år. Efter hand har kulturen blivit mer lättillgänglig och varierad och sedan BUSKUL startade har det blivit mycket annorlunda. Nu händer det ofta något roligt. Jag hoppas verkligen att projektet får fortsätta i etablerad form. Vi vill att barnen ska gå härifrån och tycka att det är roligt att komma tillbaka!

Ovant att tillbringa så mycket tid tillsammans

Barnmedicin

Man blir varm i hela hjärtat! De gör lika gott för oss som för barnen och föräldrarna. De "läser av" barnen och ungdomarna väldigt proffsigt. De improviserar i stunden och fångar upp den de möter i korridoren. Vad som helst kan hända. Det kan bli en spontankonsert utanför ett vådrum. Plötsligt sjunger alla med. Clownerna är det bästa som hänt sjukvården!"

Anki Bjarnehed är barnsköterska på barnavdelning 324 på DSBUS, (där Annette Wetterstrand är vårdenhetschef). Patienternas ålder kan variera från fem dagar till 19 år.

– Man blir glad bara av att se clownerna, berättar Anki Bjarnehed med skratt i rösten. Man förstår hur gott det gör när man ser hur barnen helt glömmet bort sig själva för en stund. De glömmet att de är rädda och att de har ont. Och föräldrarna ser att barnen reagerar positivt och det blir förstås en stor lättnad för dem också.

Med nästan trettio års erfarenhet av barnsjukvård har Anki Bjarnehed varit med om stora förändringar inom sjukvården och också av de omvandlingar som rätten till föräldrapenning och ersättning vid vård av sjukt barn har inneburit.

– Innan de reformerna infördes var barnen ensamma på sjukhus. Fram till 1973 fick föräldrarna bara hälsa på under besökstiden här och att de skulle sova över var det inte tal om. Idag har 99 procent av barnen en förälder med sig dygnet runt. På varje rum finns hopvikbara

föräldrasängar och för barnets trygghet rekommenderar vi att en av föräldrarna ska sova här.

Dagtid är ofta också det sjuka barnets syskon med på rummet. Familjerna kan hamna i en helt ny situation på grund av själva sjukdomen. Dessutom är det ovanligt för de flesta familjer att tillbringa så mycket tid tillsammans som det blir i samband med sjukhusvistelsen.

– Både barn och föräldrar kan behöva något avbrott som kommer in utifrån. Vi är jättegglada för besök av clown, dansare, musikerapeuter, berättare och andra artister här på avdelningen och vi är jättegglada när det händer saker på lekterapi och biblioteket. Det är viktigt att barnen får med sig något roligt från sjukhuset. Att de till exempel kommer ihåg när det var balett istället för att de minns alla stick och jobbiga undersökningar.

Några patienter måste hållas isolerade på sina rum på grund av infektionskänslighet eller för att de har någon infektion. Ibland kan musikerapeuten besöka dem trots isoleringen.

– Det är jätteroligt för man ser på ansiktsuttrycken även på väldigt små barn att detta är något som de gillar. Isolerade barn och barn med flerfunktionshinder, alla kan bli väldigt glada när musikerapeuterna kommer. Apatin bryts och det händer att de skrattar högt. Sagoberättarna uppskattas också av många.

Anki Bjarnehed framhåller att kulturinslagen är värdefulla också för tillfälliga sjukhusbesökare.

– Balett och annat som händer i entrén är viktigt för dem som kommer till sjukhuset för poliklinisk vård. Det är bra för dem också att hitta till lekterapin och biblioteket. Det är inte bara barnen som är inlagda som har nytta av allt som finns där.

Personalen på avdelningen försöker avlasta föräldrarna, till exempel när de har tid för samtal med barnets läkare. Då kan det vara svårt att ha med en fyraåring som är ointresserad av sin diabetes, och kanske något syskon dessutom. Vid sådana tillfällen kan barnsköterskan eller sjuksköterskan ta med barnen ner till lekterapin och sysselsätta dem där under tiden.

– Andra gånger försöker vi serva föräldrarna och ta hand om de andra syskonen så att de kan ägna sig helt åt det sjuka barnet. Problemet är att vi inte har så mycket tid som skulle behövas.

Vi blir färre och färre och får fler uppgifter. Det är många kringuppgifter på en vårdavdelning. I allmänhet är vårdtiderna korta på avdelningen, men det finns barn med olika diagnoser som måste vistas länge på sjukhuset. Det kan gälla till exempel barn med neurologiska sjukdomar, eller barn med njur- eller leversjukdomar eller med tarmsjukdomar som kommer i skov.

– För de barnen är det särskilt angeläget med ett avbrott. ”Oj, händer det något?” säger de och tittar ut från sina rum om de hör musik eller något som tyder på en besökare utifrån eller någon aktivitet. Om jag fick önska mig något, säger Anki Bjarnehed, skulle det vara mer resurser för att aktivera barnen. Gärna mer lekterapeuter, berättare, dansare, musikterapeuter, enmansföreläsningar – och förstås clowner!

Skapande är väldigt läkande

Anorexi och bulemi

Avdelningen för anorexi och bulemi är en sluten avdelning med sju vårdplatser. Den ligger på andra våningen ovanför BUP, fem minuters gångväg från huvudbyggnaden för DSBUS där lekterapi och BUS-biblioteket finns.

Vårdtiden för ungdomar med ätstörningar brukar för de flesta vara tre månader. Om någon återfaller kan den andra sjukhusvistelsen bli några veckor kortare. På avdelningen finns två kök, ett dagrum och varje patient har ett eget rum.

– Kultur har tydliga effekter på hälsotillståndet, säger mentalskötaren Annika Falkemo. Särskilt i den här patientgruppen. Skapande överlag är väldigt läkande. De som är inskrivna här gör ett stort jobb på heltid med sin själ och sin ångest. Att ibland få ägna sig åt något annat är jätteviktigt, nyttigt och skönt.

Ur Loggboken:

“Studion

Måndag och R kommer med en knippe låtar som hon vill spela in. Hon säger att hon är väldigt nervös för att spela in. När vi väl påbörjar inspelningen så har vi tom publik! Inga nerver där inte. Snarare en positiv press. Låtarna blev jättebra och R helnöjd! Fortsättning följer.”

Olli

När det varit en filmvisning eller något annat program på lekterapi och biblioteket som avdelningens tjejer – de flesta är tjejer – varit på dagen innan, märks det på samtalen nästa dag.

– Det blir något nytt att prata om vid frukostbordet. En gemensam upplevelse. Det kan lätt bli lite tråkigt om dagarna helt uppfylls av det som alla här har gemensamt – fokusering på mat och vikt. I huvudsak är alla sådana här inslag välkomna. Konst och kultur betyder ju så mycket för glädjen i livet.

Patienternas dagar är inrutade med måltider, vila och olika behandlingar. När det finns något program på lekterapi och biblioteket är det alltså en hel del som måste klaffa för att avdelningens patienter ska kunna gå dit, men Annika Falkemo säger att det i allmänhet brukar gå att hitta lösningar. Hon är mycket positiv till de kulturaktiviteter som arrangeras.

– Det är helt fantastiskt! Vi ser hur patienterna lyfts upp och får hjälp att komma ur sina tankebanor av att få vara med om teater, författarbesök, konserter, konst, dans och alltihop. Det är så skönt med input utifrån. För oss är det alltid bra med mer av allt detta!

Dagarna är alltså ganska fullmatade med aktiviteter och rutiner, men på eftermiddagar och kvällar är schemat tomt.

– Då förekommer inga behandlingar och inga samtal. På kvällarna händer det inte så mycket för våra patienter. Det skulle verkligen vara välkommet med någon som kunde

komma hit till avdelningen på kvällen med något program.

De patienter som mår lite bättre får gå ner till lekterapin och BUS-biblioteket själva när det är öppet och de är lediga. Där kan de till exempel använda datorn, låna filmer och böcker eller garn och pärlor till att pyssla med. När det är något program där följer alltid någon ur personalen med som stöd om någon skulle bli orolig, eller för att följa den hem som kanske inte orkar en hel film eller föreställning.

De svagaste patienterna varken kan eller får gå någonstans och för dem betyder det särskilt mycket när det händer något på avdelningen.

– När man är som svagast kan man inte koncentrera sig. För den som är mycket lågviktig fungerar inte hjärnan riktigt. Man blir avstängd mentalt.

När man inte orkar koncentrera sig på att läsa en bok eller se en film kan det i alla fall vara skönt att lyssna på musik.

– Det blir mest individuellt lyssnande här, men det förekommer också att vi sjunger tillsammans. Särskilt just nu för nu är det en av patienterna som kan kompa på gitarr.

För en tid sedan gick en grupp från avdelningen till lekterapin en eftermiddag för att se och höra ett program.

– Våra tjejer tyckte mycket om den föreställ-

ningen. Det var en teatermonolog som hade just anorexi som tema. Genom ett innehåll som ligger så nära de egna problemen kan man uppleva en känsla av att man inte är udda eller ensam. Det var nog påfrestande också, delvis, att lyssna, men att man tycker att något är jobbigt behöver inte vara negativt. Det är ju inte så att våra patienter inte ska få känna något. Det viktiga är att diskutera igenom upplevelserna efteråt.

På en avdelning med såpass långa vårdtider behövs det stimulans av många olika slag.

– Att virka och sticka är nästan alltid en stor grej här. Om man är orolig och ångestfull kan det vara skönt att sysselsätta händerna med något. Avmagrade patienter måste hålla sig i stillhet och när det blir mycket sittande kan det passa bra att handarbete. Just nu tillverkas det mycket schalar, handledsvärmare och benvärmare här.

Annika Falkemo nämner BUSKUL:s satsningar på Malin Bogholts konstverkstad och Lina Ekdahls skivverkstad som exempel på erbjudanden från lekterapin och biblioteket som blivit mycket uppskattade.

– Sådana aktiviteter hjälper patienterna att tänka på något annat, säger hon. Det är befriande att inte allt kretsar kring den egna sjukdomen.

Läkarexpeditioner

Musik och sagor minskar behovet av smärtlindring

Barnkirurgi

Man kan inte alls utgå från att två personer med exakt likadana operationssår ska ha lika ont. Upplevelsen av smärta varierar från person till person. Smärta är något relativt och smärtupplevelsen är beroende av patientens psykiska status. Vi märker på ungarna här att det har stor betydelse om de har något att göra och att tänka på”, säger Gunnar Göthberg.

Gunnar Göthberg är kirurg och överläkare på barnkirurgiska kliniken på DSBUS. Han kom dit 1991 och snart därefter genomfördes en omorganisation som innebar att lekterapi hamnade under kirurgen.

– Plötsligt blev jag chef för lekterapi och sedan dess har jag följt arbetet där med stort intresse. Lek och kultur i alla former är oerhört väsentligt på ett sjukhus. Här har vi sedan länge arbetat efter principen att man ska vårda det friska för att kunna behandla det sjuka.

Det friska vårdas genom lek och kultur. På lekterapi kan barn få hjälp med att bearbeta svåra upplevelser och skrämmande situationer.

– Stickrädda barn kan själva få hålla i sprutan och ge dockan en injektion. Barn som ska opereras kan leka sjukhus, doktor och operation med dockorna. Genom leken bearbetar barnet sin oro.

När Gunnar Göthberg kom till intervjun ursäktade han sig för att han blivit försenad några minuter. Han hade blivit fördröjd på avdelningen. En flicka med en diagnos som

ofta ger henne ont i magen behövde lite extra tillsyn.

– Smärtan kan vi lätt ta bort med morfin, men vi måste hjälpa henne att inte bli så rädd varje gång hon får ont. Jag ordinerade lekterapi, berättar han.

Gunnar Göthberg har suttit med i BUSKUL:s referensgrupp ända sedan starten 2005.

– Lekterapi finns på alla barnkliniker numera, men på många håll är den nästan nedmonterad. I Lund och i Stockholm finns det också mycket kulturverksamhet för barn på sjukhus, men jag känner inte till någonstans där det har satsats så mycket som här under BUSKUL. Leken och kulturen kan locka fram glädjen, och den är viktig i sjukvården.

Gunnar Göthberg påpekar att han som barnkirurg orsakar sina patienter smärta genom att operera dem. I samband med en operation ser han vilken stor betydelse det har om barnet i grunden mår bra och har lust att vara aktiv och komma igång igen efter ingreppet. Smärta i operationssår är egentligen inte särskilt långvarig. Den lägger sig fort.

– Det tar tre dar, sedan går det över. Och det som sedan hjälper allra mest är att röra på sig. Det är något som ofta är uppenbart när man har med barn att göra och ser deras inneboende lust att komma igång. Barn är som hundar. Har hunden ont i sin tass går den inte på den, men den är ändå i rörelse. När vi är fysiskt aktiva får vi tillgång till egna smärtlindringssystem,

endorfinerna triggas igång. Om man blir liggande i sin säng kan man bli mer smärtkänslig. Barn som får lov att vara aktiva kan slappna av. När de får komma upp ur sängen och den låsta situationen mår de ofta bättre.

– Att se en fyraåring på sin cykel redan tre dagar efter en stor operation är väldigt roligt och dessutom är det bra för den fortsatta läkningsprocessen!

Inom trädgårdsarkitektutbildningen intresserar man sig för läkande trädgårdar och grönskans betydelse för hälsan. Man vet att om man har fönster med utsikt över gröna träd så tillfrisknar man snabbare än om man bara kan titta ut mot en grå vägg. Inom neurovetenskapen finns det en del forskning om betydelsen av sinnesterapi, men från medicinskt håll finns det ännu så länge inte mycket forskning som visar mätbara effekter av kultur.

– Men det är uppenbart att det ligger mycket i bibelns uttryck ”Tag din säng och gå!”

Gunnar Göthberg hoppas att det kommer studier om kulturens betydelse i vården, och han säger att studenter som vill ägna sig åt det området bör uppmuntras. Samtidigt ser han svårigheterna. Om man erbjuder en grupp kultur och medlemmarna i den blir friska fortare än de i en kontrollgrupp utan kultur, då är det ändå svårt att veta att det är just kulturen som haft inverkan.

– Villkoren för varje individ är ju så olika, det finns så många variabler. Men att musik och sagor minskar behovet av smärtlindring är det i alla fall ingen tvekan om, konstaterar han. Tillgång till kultur är absolut nödvändigt. Ju mer man kan få desto bättre. Kultur i alla dess former har en positiv betydelse för vår kroppsliga hälsa, därför att den får vår själ att må så mycket bättre. Man ska ha BUSKUL!

Sedan 2002 finns Sinnenas rum på lekterapin. Det är en lugn och stilla plats där det finns stjärnhimmel, musikbädd, vattenpelare, ljusspel och fiberoptik. Allt är till för att stimulera hörseln, synen, och känseln i en trygg och vilsam miljö.

– Alla sinnen behöver intryck, kroppen behöver stimulans. Sinnenas rum betyder väldigt mycket till exempel för barn med intellektuella funktionshinder, för svårt tumörsjuka och för många andra.

Något som Gunnar Göthberg säger att man hoppas på i framtiden är att lekterapin och biblioteket med alla de resurser som finns där ska kunna ha öppet en del på kvällar och helger också. För det krävs en resursförstärkning. Behovet av öppettider efter kontorstid diskuteras. Det är emellertid också viktigt att det också finns några tider kvar när det inte är öppet för alla, eftersom en del infektionskänsliga barn behöver kunna gå dit när de kan vara ensamma.

– Många av våra patienter har kroniska sjukdomar och de vårdas här av och till under hela sin uppväxt. Det gäller till exempel dem med tarmsjukdomen Krohns sjukdom. De vänjer sig vid allt som finns att göra på lekterapin och biblioteket. Så fyller de 18 år och flyttas över till vuxenvården. Då blir skillnaden stor. Där finns det inget att göra. De blir apatiska och sjukdomen förvärras.

Gunnar Göthberg säger att friskvård inte bara handlar om att motionera och avstå från osunda vanor utan fastmer om att ge alla våra sinnen en god och varierande stimulans. Han tror att insikten om detta kommer att växa i framtiden.

– Min övertygelse är att senare när ett nytt sätt att tänka runt kulturen och sinnenas stimulans etablerats, kommer man att se att motsvarande friskvård är lika viktigt inom vuxensjukvården.

Väcka lust till att börja med något nytt

Barn- och ungdomspsykiatri, Slottis

“Här försöker vi att hålla igång det friska hos varje individ och att ta vara på aktiviteter som stimulerar. Det är bra för våra ungdomar att få komma bort från sina egna tankar en liten stund. Kulturprogrammen gör mycket nytta,” säger Mona Ramstedt mentalskötare på Slottis.

Musik till vardags kan också stimulera och hjälpa till att bryta låsta tankebanor. När BUSKUL-projektet hade hållit på en tid gick lekterapin och biblioteket ut med en fråga om vad personalen på Slottis önskade sig. Så kallas den barn- och ungdomspsykiatriska avdelningen som har sina lokaler i en villa på ungefär tio minuters gångavstånd från DSBUS.

– Vi funderade lite och så svarade vi att vi gärna ville ha ukuleler. Det blev jättekul! Vi fick sex stycken och de har gett mycket glädje. Många av oss här hade inte spelat något instrument förut, det gäller både ungdomar och personal, men vi tyckte att det gick lätt att lära sig. Nu spelar vi ofta. Och några på avdelningen spelar gitarr och piano också. Det har blivit mycket musik här.

På avdelningen vårdas sju ungdomar, alla under 18 år, dygnet runt. Den tid som de är inskrivna brukar variera mellan fem veckor och fyra månader. Mot slutet av vårdtiden går man ofta över till dagvård och vid mitt besök där är också tre dagvårdspatienter inskrivna på avdelningen.

– Här hos oss finns alla psykiatriska diagnoser, säger Mona Ramstedt. Den största

patientgruppen har anorexi. Andra är här för att de lider av social fobi, har en depression eller tvångsföreställningar av olika slag. Några kommer hit för att de vägrar att gå i skolan. Var och en har ett eget rum.

Tanken är att man ska kunna fortsätta sitt vanliga liv så mycket som möjligt medan man är inskriven som patient.

– Vi försöker att ge utrymme för samma rutiner och fritidsaktiviteter som ungdomarna deltar i när de bor hemma. Om någon spelar gitarr, sjunger i kör eller ägnar sig åt någon idrott i vanliga fall, försöker vi göra det möjligt också under vårdtiden här, säger Mona Ramstedt. Men om ungdomarna har en ätstörningsproblematik får de inte idrotta. Vi försöker också att medverka till att de upprätthåller kontakten med sina kamrater. Och vi vill gärna att våra ungdomar ska passa på att pröva något nytt när de har chansen, säger hon. En sådan möjlighet ger till exempel musikstudion vid lekterapin och biblioteket. Där kan de få stöd att testa något de inte gjort förut.

Mona Ramstedt säger att precis detta med nya impulser är mycket viktigt just för flera av den här avdelningens patienter. Sjukdomen har ofta lett till att de tappat många av sina intressen. De behöver se och höra nya saker som kan väcka lust till att börja med något nytt.

Dagarna på Slottis startar med frukost 7.30. Klockan åtta börjar skolan. Dit är det nära, den ligger i alldeles bredvid i den stora vita byggnad som en gång var Vidkärrs barnhem.

Där är Slottis-ungdomarna med på lektionerna fyra dagar i veckan. En dag i veckan går de till slöjden i den närliggande Kålltorpsskolan. Lunchen äter de inne på Slottis och dit går de också på rasterna.

– Skoldagen slutar redan 13.30 för på eftermiddagen väntar sedan olika individuella uppgifter som ingår i behandlingen. Någon som har social fobi ska till exempel exponeringsträna med att åka buss tillsammans med personal. Har man en ätstörning, kan man få i uppgift att ätträna i hemmet eller på avdelningen. På eftermiddagarna har man också individuella samtal med sina kontaktpersoner.

I behandlingen ingår familjesamtal och de brukar oftast hållas på kvällarna. Behandlingen bygger på ett nära samarbete med familjen och många föräldrar tillbringar också mycket tid på avdelningen. Slottis är inrymt i en låg envånings träbyggnad. Var och en får själv välja vilka program från lekterapin och biblioteket som han eller hon vill gå på. Många är intresserade av musik så konserter och musikartister uppskattas. Författarkvällar brukar också vara populära och Mona Ramstedt berättar att Lina Ekdahls skriarverkstad var omtyckt av dem som var med.

– När BUSKUL startade märktes det tydligt. Det blev ett större programutbud och nu händer det saker hela tiden. Det är ju inte allt som riktar sig till ungdomar utan en del är avsett för yngre barn, men jag tycker att det finns en tillräcklig bredd. Och de är duktiga på att ringa och påminna och det är jättebra, för vi får så mycket papper om olika saker och massor av mail så det är lätt att en aktivitet blir bortglömd annars.

Även om någon i förväg är väldigt intresserad av en programpunkt, är det inte säkert att han eller hon verkligen kommer iväg. Det är dagsformen som avgör. Ibland får någon först lust att gå till en aktivitet, men när det sedan blir dags orkar man inte riktigt.

Många av ungdomarna på Slottis läser en hel del.

– De har med sig böcker hemifrån och de går till biblioteket med lärarna i skolan. Ibland läser någon ungdom och personal något tillsammans. Då är det oftast någon typ av facklitteratur.

Slottis erbjuder inte fri tillgång till datorer.

– Det är ett medvetet val. Hemma har många ungdomar vänt på dygnet och levt till stor del bara med sin dator. Här får de använda datorerna enbart på skoltid och de har möjlighet att kolla sin mail dagligen.

På eftermiddagarna längtar de unga patienterna ibland efter att byta miljö och lämna avdelningen en stund. Även om det inte är något direkt program går Slottis-ungdomarna ofta upp till lekterapin och biblioteket i alla fall. Där kan de hämta med sig material som de kan använda.

– Det kan vara pärlor och pyssel eller böcker och filmer och när någon har lust att slappna av en stund bokar vi ”Sinnenas rum”. Där kan den lugna miljön och behagliga stimulansen av syn, hörsel och känsel ge ro och vila.

Vi vill ta del av allt som finns!

Plastikkirurgi

Många av våra patienter återkommer hit under flera år och tillbringar mycket tid på sjukhuset. Det gäller också andra barn som vårdas här på SU Sahlgrenska, till exempel på öron- näs och hals, på handkirurgin eller ortopedin. De har visserligen ofta en förälder hos sig, men de skulle behöva mer stimulans för det finns inte mycket att göra i ett vådrum.”

Elisabet Knudsen är psykolog på kliniken för plastikkirurgi på SU Sahlgrenska. Där behandlas bland annat missbildningar, tumörer och ansiktsskador. För barn och ungdomar finns det en avdelning med tolv platser. Där vårdas patienter från hela landet eftersom barn och unga kan skickas till den kraniofaciala enheten där, var de än bor i Sverige. De flesta platserna upptas dock av patienter från Västra Götalandsregionen.

Elisabet Knudsen kom först i kontakt med BUSKUL i samband med ett arkitekturprojekt. Den plastikkirurgiska avdelningen är inrymd i en av sjukhusets äldsta delar och det finns planer på att bygga om och renovera. För att ta tillvara de unga patienternas synpunkter redan på planeringsstadiet skapades en grupp som ungdomar inbjöds att vara med i. Från BUSKUL:s sida deltog Kerstin Wockatz och Karin Graube. Representanter från Västfastigheter ingick också i gruppen och projektet leddes av två studenter från Högskolan från design och konsthanterverk (HDK).

– En lekterapeut och jag deltog också i det här samarbetet. Vi vände oss till ungdomar som vårdats här på plastikkirurgen, och som bodde i Göteborgsregionen, med ett utskick och en inbjudan till att vara med. Tyvärr var det inte så många som kom till våra möten – tre ungdomar som mest – men de var engagerade och tillförde mycket, säger Elisabet Knudsen.

Tre workshops genomfördes. Från de unga deltagarna kom förslag på att måla något i taket, något man kan titta på, till exempel när man ligger i sin säng och väntar på en operation.

– Något som ungdomarna betonade var att inredningen inte ska vara för gullig. Skräck och olust ska inte förnekas. De unga efterlyste en mer drastisk stämning, något som stämmer bättre överens med det egna känsloläget inför behandlingar och operationer, säger Elisabet Knudsen. De hade synpunkter på personalrummen också. De ska inte se ut som lärarrum utan vara färgstarkare, spänstigare, ge mer intryck och vara mindre slätstrukna.

De två HDK-studenterna har gjort en presentation med arbetsgruppens resultat och den kommer att användas i den fortsatta planeringen. Elisabet Knudsen beskriver BUSKUL:s arkitekturprojekt som en positiv erfarenhet. Dialogen med barn och ungdomar är viktig och den yttre miljön och inredningen har stor betydelse för hur man upplever sjukhusvistelsen.

– Att ungdomarna får vara med och påverka är över huvud taget något mycket värdefullt. De som är patienter här i flera år har det jobbigt. Det är bra om de kan få en annan roll i förhållande till sjukhuset. För dem som vårdats här under en stor del av sin uppväxt kan det betyda mycket att få lämna något efter sig. Att använda en svår erfarenhet till att göra något som är till glädje för andra kan ge en bra känsla.

Runtom på sjukhuset finns det barn som måste tillbringa mycket tid på sina rum. Till exempel måste barn som opereras för scolios ligga stilla i sina sängar under långa perioder, kanske ett par veckor.

– Barn och unga på SU Sahlgrenska får god vård och de behandlas väl på alla sätt, men de har ofta långtråkigt. Det gäller inte bara barnen på plastikkirurgen. Vad som händer idag är att lekterapeuter och lärare från sjukhusskolan besöker barnen. För små barn finns det också en del arrangemang i form av lekhörnor och sådant, men för ungdomar finns det faktiskt inget här på sjukhuset.

Elisabeth Knudsen påpekar att barn och ungdomar på sjukhus behöver distraheras från smärta, oro och obehag. Till exempel lockar roliga filmer som får patienter att skratta fram endorfinerna, som är smärtlindrande.

– Annat som är positivt med kulturell stimulans är att patienterna kan få nya inflytelser och kanske nya fritidsintressen som de inte tänkt på tidigare. Då kan de få med sig ytterligare en dimension, inte bara behandling och vård. Vanligtvis säger man att det är nyttigt att ha tråkigt ibland för då drivs egna fantasier fram och egen kreativitet. Att ha tråkigt på sjukhus kanske driver fram obehagsfantasier som kan bli värre och värre om man inte distraheras.

Elisabet Knudsen ser ett stort behov av att så snart som möjligt bygga ut kulturutbudet för barnen på SU Sahlgrenska.

– Vi vill ta del av allt som finns! Sagoberättare skulle vi verkligen vilja ha, och musikerapeuter. Och gärna konstnärer, dansare, filmvisningar, författarbesök, datorer, teaterföreställningar och en läkande trädgård!

Foto: Eva Ervander

Härligt att få tänka på något annat!

Regionhabiliteringen

Tänk dig att du är ett barn på ett sjukhus. Du får en skattkarta i handen. Tillsammans med en vuxen – en förälder, en mormor, en assistent eller någon ur personalen – ska du leta upp en skattkista full med småprylar. När du hittat den får du titta hur länge du vill, lyfta upp sakerna, känna på dem och försöka att komma ihåg så mycket som möjligt. Sedan får du gå in i målarverkstaden. Där ligger stora vita papper

på borden och flaskor med alla olika färger står uppordade. Bredvid ligger penslar. Nu gäller det att minnas. Vad var det som låg i kistan egentligen? Du målar det ena föremålet efter det andra. Allt du kommer ihåg. Om minnet sviker kan du få pila iväg till skattkistan igen och kolla lite till. Runtomkring dig sitter andra barn och målar. De stora papperna fylls med minnesbilder.

Foto: Peter Lloyd

Eller tänk dig att det kommer en person bärande på stora papplådor, klädda med vackra presentpapper. I varje låda finns ett litet hål, stort nog att stoppa in handen genom. Det finns till och med en vantmudd vid hålet. Där inuti finns det något. Det syns inte därinne i mörkret, men det känns tydligt. Men vad är det? En gammal telefon? En sko? Torra löv? En orm? Du får undersöka och sedan försöka måla vad du känt. Stora papper, fina färger och penslar.

Under två perioder har konstnären Malin Bogholt hållit i en serie skaparverkstäder på den Regionala barn- och ungdomshabiliteringen som tillhör DSBUS och ligger på Hisingen.

– Arrangemangen har varit mycket uppskattade både av barnen och av de vuxna, berättar specialpedagog Ulrika Andreasson. ”Skönt att få ett avbrott i den jobbiga behandlingen” och ”Härligt att få tänka på något annat” har varit ett par av kommentarerna.

Sjukhusclownerna och musikterapeuten har kommit på regelbundna besök på Regionhabiliteringen, dockteaterföreställningar har arrangerats, musikerna Tompan & Mackan har spelat för barnen och om några veckor kommer artisten Ika Nord med sin show.

– Alltihop tack vare BUSKUL, säger Ulrika Andreasson. Det är väldigt positivt med den typen av besök här hos oss. Det finns mellan 16 och 20 platser här och en föräldravåning där de familjer som kommer resande från andra delar av regionen kan bo under veckan.

Till Regionhabiliteringen kommer barn på remiss för utredning, träning och behandling. De har olika typer av funktionsnedsättningar. Barn med utvecklingsstörning och flerfunktionshinder, barn med försenat språk, synskadade barn och barn med hörselnedsättningar, barn med rörelsehinder och barn som behöver prova ut en korsett är några exempel.

– En vanlig utredningstid är två till tre veckor, men upp till sju veckor förekommer också. Det är jätteroligt när det finns något program så att det händer något kul för alla dem som är här!

Ulrika Andreasson säger att det är alltid är roligt med teater och att musikterapeuten skulle behöva komma ofta.

– Allt som BUSKUL erbjuder har varit positivt. Vi hoppas att det kulturutbudet får vara kvar och att de fortsätter att arbeta på samma sätt i framtiden.

Vi koncentrerar oss helt på det friska

Sjukhusclownerna

Det regnar och droppar från grenarna i björkdungen som jag just passerar. När jag är fem, tio minuters cykelväg från DSBUS stannar en bil och vinkar till en person som går till fots ett bra stycke framför mig. Han bär på ett gitarrfodral och jag är nästan säker på att det är en av sjukhusclownerna som får skjuts. Logiskt, tänker jag, att av alla som går där i regnet är det just en av clownerna som bilen stannar för. Alla tycks älska clownerna. Men inte jag. Jag tycker inte om löjligt utspökade vuxna som trampar på sina egna skor och snubblar och förväntar sig att man ska kikna av skratt. Tyckte inte om dem när jag var barn och jag tycker inte om dem nu.

Under arbetet med den här texten, har jag besökt sjukhuset otaliga gånger, intervjuat folk, läst vad som skrivits och försökt få en bild av hur projektet fungerar, och clownerna har liksom spökat överallt. Jag hade inte tänkt ta med något om dem, för strängt taget har de inte mycket med BUSKUL att göra. De har funnits på sjukhuset långt innan BUSKUL startade och de finansieras av medel från olika håll. Men det finns ett samarbete mellan clownerna och lekterapin och BUS-biblioteket. Clownerna har också varit en viktig inspirationskälla för till exempel dansronden, sagoberättarna och kringvandrande musiker som Tompan & Mackan. Och alla talar om dem. Alla frågar om jag har träffat clownerna.

Nej, säger jag, det har jag inte. Men så en dag, helt utan förvarning, när jag placerat mig med Loggboken i lekterapins kök, slår de sig ner med en kopp kaffe vid samma bord. De är två, Mattis och Jonas. Bakom sina masker heter de Martin Högberg och Kristin Rode, de är skådespelare med en speciell vidareutbildning till clown.

– Vi frågar aldrig hur barnen mår. Vi koncentrerar oss helt på det friska. Vi är ingen del av vården, säger Martin Högberg. Han har arbetat som sjukhusclown i fyra år nu.

Båda ser lite trötta ut. Båda två har snälla, allvarliga ögon. Och de snubblar inte på för stora skor. De berättar att de har jobbat i flera timmar redan, vandrat omkring från avdelning till avdelning och träffat barn. Senast på onkologen.

– Det är som en maratonföreställning, säger Martin Högberg.

Nu ska de bara vila en kort stund. Sedan ska de tillbaka till barnen. Till en dagvårdsavdelning först.

– Får jag följa med? säger en röst som jag känner igen som min egen.

De svarar vänligt att de ska hämta upp mig när de klätt om.

Omklädningsen består nog egentligen bara av att de sätter på sig hattar och så hämtar Jonas en stor rullkasse som hon drar efter sig. Jag ska hålla mig i bakgrunden så får vi se om det fungerar att jag hänger med. Vi öppnar avdelningens

dörr och så händer det något. Inget som syns, egentligen, men de liksom stramar upp sig eller förvandlas på något sätt och så börjar de sakta att gå genom den långa sjukhuskorridoren. Den är tom. Någon gång korsas den av en pilsnabb sjuksköterska som knappast reagerar, bara nickar lite vänligt när hon ser dem. Mattis och Jonas trumpetar lite lågmält med läpparna, och rör sig långsamt framåt. På en soffa sitter en flicka i tioårsåldern och leker håglöst med en tamagotchi. Clownerna saktar in men stannar inte riktigt. Ur ögonvrån tittar de på flickan och frågar över axeln ”Vad är det de där heter nu igen?” ”Tamagotchi”, svarar hon.

- Kamaplotshi?
- Nej. Tamagochi.
- Samaskrofsi?
- Tamagotchi.
- Plamadrochi?

Nu vänder Mattis sig till Jonas.

– Nej Kramasuski, säger hon med tålmodigt tillrättavisande lärarröst.

– Lamahacho? Säger Mattis och liksom nyser fram det omöjliga ordet.

Både flickan och Jonas rättar honom. Men de börjar tröttna.

Flickan reser sig och följer med clownerna på vandringen längre ner i korridoren. Den utmynnar i ett dagrum. Där sitter kanske tio personer. Sjuka barn och deras föräldrar. Det är tyst. Föräldrarna läser olika tidningar. Barnen hänger mest på sina stolar. Clownerna kommer in i rummet och samtidigt börjar en apparat att pipa på ett ihärdigt vis. En pojke i trettonårsåldern är fäst med sladdar och slangar vid apparaten som sitter på en ställning med hjul. Han ser besvärad men samlad ut.

Mattis repeterar pipandet visslande. Härmar signalen, nynnlar... ”Känner ni inte igen den?” frågar han. Föräldrarna ler med ena mungipan och läser ännu mer i sina tidningar. Barnen tittar på Mattis. Han tar fram en ukulele som han haft hängande på ryggen. Han spelar melodin. Jonas böjer sig över rullkassen och plockar upp ett litet blåsinstrument. De spelar

instrumentsignalen och förvandlar den till en melodi men rytm och fart. Barnen ser glada ut. Pojken med det pipande instrumentet ler. En sjuksköterska kommer rusande och trycker på några knappar. Det blir tyst och pojken reser sig upp, tar ställningen och rullar iväg den efter henne in i ett annat rum.

Jonas böjer sig över väskan igen, kommer upp med en griffeltavla och börjar räkna. Apelsinerna i fruktskålen, fem, pipen från instrumentet, tre per sekvens, stolar i rummet, föräldrar, barn...

Flickan med tamagotchin reser sig upp för att se bättre och hjälper till att räkna. Jonas skriver noga upp alla siffrorna på tavlan. Sen räknar hon och flickan. Stora tal, svårt att hänga med. Jonas tillkännager med respektfull röst att det verkar bli rekord. 478,7. Det är inga andra som uppnått en så hög siffra, säger hon andäktigt.

– Det är faktiskt världsrekord. Ni är bäst!

Barnen ser lite förvånade men uppiggade och nöjda ut. Föräldrarna tittar på dem och ler.

Clownerna lämnar dagrummet och går tillbaka genom korridoren.

De passerar ett jättestort ödsligt rum. I mitten längst bort från dörren sitter en liten blek pojke bredvid sin pappa. I taket hänger en stor TV-skärm som mest pappan tittar på. Pojken verkar försjunken i sig själv. Clownerna öppnar dörren och stiger på. Pappan hälsar vänligt på dem men pojken tittar bort. De går inte fram till honom utan viker av till ett hörn av rummet. De ägnar inte pojken en blick, men Jonas börjar blåsa såpbubblor in i hörnet. Hon tar fram en trasa och gnuggar snabbt på väggen där såpbubblorna stöter emot. Det är bråttom. Hon hinner inte. Pojken vrider lite på sig så att han kan se vad de gör. En sjuksköterska kommer in och tar något blodprov på pojken. Han är alldeles tyst. Jonas blåser en jättestor bubbla som Mattis fångar mellan sina händer. När han öppnar händerna ligger det ett ägg där istället. Nu vänder sig pojken rakt mot dem. Mattis ber om en ny stor bubbla. ”Det är lite svårt”, säger

Jonas med sådant tonfall som vuxna ofta har när de pratar med barn, men hon ska försöka och hoppas att det ska gå. Fast det är ganska svårt. Hon vispar i såpbubbleburken och har sig. Sedan blåser hon mycket långsamt en ny stor bubbla. Mattis fångar den och när han öppnar händerna ligger det en guldpeng där. Varken pojken eller pappan tittar alls på TV:n längre. De pratar med varandra. Pappan pratar med clownerna. Pojken instämmer och säger något han också. De pratar med clownerna om att trollo fram ingredienser till glass. Ägg har de redan. Vad behövs mer? Socker och grädde. Och en frys. Till slut kommer de överens om att det faktiskt är mer praktiskt att trollo fram pengar att köpa glass för. Pojken och pappan ska köpa glass i sjukhusets kiosk. Nästa gång clownerna kommer kan de kanske göra egen glass. Eller kanske något annat.

De öppnar dörren och vandrar vidare genom korridoren. Trumpetar lite med läpparna och stiger in i ett rum där en pojke i femårsåldern ligger till sängs. Hans bror och hans pappa sitter tysta på var sin sida om sängen. Vid pojkens fötter står en korg med plastfigurer. Mattis lyfter upp en smurf och placerar den på sängbordet. Han tar fram sin ukulele och Jonas plockar upp ett dragspel. De börjar spela och sjunga utan ord. En sång som ingen hört förut och som ingen någonsin får höra igen. Underlig och vild och vacker. Ukulelen och dragspelet följs åt. Clownerna har sina blickar fästade vid smurven. Pappan och båda pojkarna tittar på clownerna, som förtrollade. När musiken slutar lägger Mattis tillbaka smurven i korgen. ”Såg ni hur han dansade?” frågar han.

De svarar inte, ser bara på clownerna.

Vi går ut mot hissarna.

När de har åkt vidare till nästa avdelning snyter jag mig diskret.

Lästips

- wAnderson, Olle (1997). Världens rum: [att forma rum för människan i vården]. Göteborg: Fastighet-sförvaltningen, Bohuslandstinget
- Att lyfta blicken och bryta mönster!: metod för biblioteksutveckling. (2006). Lund: Btj
- Antonovsky, Aaron (1991). Hälsans mysterium. Stockholm: Natur och kultur
- Aulin-Gråhamn, Lena & Thavenius, Jan (2003). Kultur och estetik i skolan: slutredovisning av Kultur och skola-uppdraget 2000-2003. Malmö: Malmö högskola, Lärarutbildningen
- Barns och ungas rätt till kultur: en skrift från Statens kulturråd och Barnombudsmannen. (2006). Stockholm: Barnombudsmannen
- Björkdahl Ordell, Susanne, Kärrby, Gunni & Boström, Kristin (2006). Slöjdcirkus: att iscensätta ett estetiskt lärande : sammanfattande forskningsrön om Slöjdcirkus. Stockholm: Nämnden för hemslöjdsfrågor
- Ekroth, Power (red.) (2002). Sex konstnärer, tre sjukhus: Dascha Esselius, Jan Hietala, Jukka Korpi, Lotte Nilsson-Välmaa, Pontus Raud, Sten Sandell. Stockholm: Stockholms läns landsting
- Ekström, Susanna (2004). Läs och berätta: handledning för högläsare och berättare som besöker barngrupper i förskola och förskoleklass. Stockholm: En bok för alla
- Frii, Kerstin (2006). Äppelhyllor: möten och möjligheter i biblioteken : praktiska tips och erfarenheter från Halland. Halmstad: Region Halland
- Guba, Egon G. & Lincoln, Yvonna Sessions (1989). Fourth generation evaluation. Newbury Park, Calif: Sage
- Henriksson, Lisa (2006). Nya bokpuffar: lekidéer kring bilderböcker och berättande i förskola och skola. Stockholm: En bok för alla
- Karlsson, Ove (1999). Utvärdering - mer än metod: tankar och synsätt i utvärderingsforskning : en översikt. Stockholm: Svenska kommunförb.
- Kramer, Edith (1975). Bildterapi med barn. Stockholm: Wahlström & Widstrand
- LekaSpråkaLära: lärande lek om språk i förskola och bibliotek. (2004). Stockholm: Myndigheten för skolutveckling
- Löf, Lasse & Holm, Monika (red.) (1998). Styrka och mod: om barns skapande. 1. uppl. Stockholm: Rädda barnen
- Möte med barnet: barnkompetens inom hälso- och sjukvården. Socialdepartementet (2005) Karl-skrona
- Nilsson, Birgitta (red.) (2004). Design med omtanke: en bok om design för hållbar utveckling. Stockholm: Svensk byggtjänst
- Norfolk, Donald (2003). Läkande trädgård. Stockholm: Natur och kultur/LT
- Ottosson, Johan (2001). Naturens betydelse i en livskris: upplevelser av naturen - framför allt runt Orups sjukhus - i samband med rehabiliteringen efter en hjärnskada : introspektivt. [Ny utg.] Stockholm: Svensk byggtjänst
- Rinnan, Tove (2007). Mer än bara lite kul: en skrift om hur vi kan utveckla fritiden för barn och unga med funktionsnedsättningar. 1. uppl. Sundbyberg: Handikappförbundens samarbetsorgan
- Ruud, Even (2002). Varma ögonblick: om musik, hälsa och livskvalitet. Göteborg: Ejeby
- Röster som räknas: barns och ungas rätt till delaktighet och inflytande : Barnombudsmannens årsrapport 2006. (2006). Stockholm: Barnombuds-mannen
- Sandberg, Eva-Lotta (red.) (2007). Give me 5: ett modellskapande konstprojekt med konstnärer i skolan : en dokumentation av ett delprojekt inom ramen för SOS - Skolan och samtidskonsten. Uddevalla: Konst- och kulturutveckling, Västra Götalandsregionen
- Schmidtbauer, Pia, Grahn, Patrik & Lieberg, Mats (2005). Tänkvärda trädgårdar: när utemiljön blir en del av vården. Stockholm: Formas
- Stenström, Tua (2002). Kultur som redskap för språkutveckling. Stockholm: Svenska kommunförbundet
- Upp till 18: fakta om barn och ungdom. (1995-). Stockholm: Barnombudsmannen
- Winzer, Regina (red.) (2005). Kultur för hälsa : en exempelsamling från forskning och praktik. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut
- World Congress on Design and Health (2001). Design & health: the therapeutic benefits of design. Stockholm: Svensk byggtjänst
- Åberg, Lars (2004). Tänka högt och stort: om Drömmarnas hus, kulturen och världen som måste förändras. 1. uppl. [Malmö: Drömmarnas hus]

Västra Götalandsregionens budget 2008

Ett steg till. På väg mot det goda livet:

Barnens Västra Götaland

Barnperspektivet ska genomsyra alla Västra Götalandsregionens beslut och verksamheter så att barnets bästa tillgodoses. Barn från alla delar av samhället har rätt till kulturupplevelser och att ta del av kunskap om historia, natur och kulturarv.

Helhet och delaktighet i vården

Vården finns till för individen och det är patienten som människa, inte enbart sjukdomen eller skadan, som verksamheten ska fokusera på.

Helhetssyn och samverkan

Med ett helhetsperspektiv i hälso- och sjukvården utgår verksamheten från hela människan, hennes livsvillkor och hälsopotential istället för att enbart fokusera på sjukdomsbilden. För att behålla helhetsperspektivet på individen krävs att regionens verksamheter samverkar.

Forskning

... hälso- och sjukvården är den kanske mest innovationsdrivande av alla samhällssektorer... Forskning kring kultur, samhälle och individ bidrar även till att rätt kunna utnyttja de resultat som tas fram inom tekniskt inriktade forskningsområden.

Kulturen

Västra Götalandsregionen skall vara den ledande kulturregionen med bredd och kvalitet i hela regionen.

FN:s barnkonvention

”Artikel 13:

1. Barnet skall ha rätt till yttrandefrihet. Denna rätt innefattar frihet att oberoende av territoriella gränser söka, motta och sprida information och tankar av alla slag, i tal, skrift och tryck, i konstnärlig form eller genom annat uttrycksmedel som barnet väljer.

2. Utövandet av denna rätt får underkastas vissa inskränkningar men endast sådana som är föreskrivna i lag och som är nödvändiga

(a) för att respektera andra personers rättigheter eller anseende; eller

(b) för att skydda den nationella säkerheten, den allmänna ordningen (ordre public) eller folkhälsan eller den allmänna sedligheten.

Artikel 31:

1. Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder samt rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet.

2. Konventionsstaterna skall respektera och främja barnets rätt att till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet och skall uppmuntra tillhandahållandet av lämpliga och lika möjligheter för kulturell och konstnärlig verksamhet samt för rekreations- och fritidsverksamhet.”

Dans- och teaterföreställningar, kringvandrande musiker och berättare på vårdavdelningarna, konserter, fotoutställningar, verkstäder för samtidskonst eller skrivande, film, konserter och mycket annat har genom BUSKUL-projektet blivit tillgängligt för de barn som vårdas inom Sahlgrenska sjukhuset, SU. Också barnens anhöriga har fått del av utbudet. På Drottning Silvias barn- och ungdomssjukhus i Göteborg har biblioteksverksamheten tillåtits att växa långt utanför sina lokaler. En bred kultursatsning, öppen för alla barn inom SU, har genomförts tillsammans med lekterapin och sjukhusskolan. Aktuell forskning om att kultur har betydelse för hälsa och läkande har legat till grund för projektet, och teorier om att man med hjälp av kultur kan skapa en känsla av sammanhang för människor i kris, har varit en ledstjärna. I det här premiärnumret av Framsteget Special får man träffa bibliotekarier, sjuksköterskor, sagoberättare, läkare, musikterapeuter, dansare och många andra. De berättar om vad som kan hända när kultur av olika slag blir en del av sjukhusvardagen.

Helena Fernández är frilansjournalist och författare.
E-post: helena.fernandez@skrivaren.se

Framsteget är en skriftserie som ges ut av Regionbibliotek Västra Götaland. Varje nummer har ett tema eller tar upp ett speciellt område inom biblioteksvärlden. **Framsteget Special** är en ny publikation i skriftserien. Här belyser vi områden eller teman med ett större djup.